

Předmluva

Koncilní dekret *Inter mirifica* uchopil moderní fenomén sdělovacích prostředků a zároveň poukázal na četné problémy pastorační a formační povahy, které se týkají celého Božího lidu: duchovních, laiků, institutů pro apoštolát a vzdělávání a mezi nimi na prvním místě seminářů. Stručné odkazy koncilního dekretu v článku 16, které jsou pak rozvinuty v instrukci *Communio et progressio* v článku 111 a v *Ratio fundamentalis* v článku 68, dnes tvoří důležité východisko pro instituty kněžského vzdělávání (teologické fakulty, semináře a studijní domy pro řeholníky), protože jim nabízejí dostatečné podněty pro vlastní výuku a praktické uvedení do pastorače.

Protože situace v různých místech se velmi liší, je pochopitelné, že snahy o vzdělávání a jejich výsledky nejsou všude stejné. Navíc jde o poměrně novou oblast, pro niž často chybějí specifické zkušenosti a dobře připravení vyučující, takže se celá formace v mnoha případech jeví jako komplikovaná, nedostatečně systematická a neúplná. Někdy se vyskytují nedostatky na rovině organizace nebo techniky a zaostávání kontrastující s rychlým vývojem, k němuž dochází v rámci komunikačních systémů a technik, zahrnujících celý kulturní, společenský a duchovní svět lidské osoby (srov. Jan Pavel II. *Poselství k XIX. Světovému dni sdělovacích prostředků* z 15. dubna 1985).

Abychy byla příprava budoucích kněží v této oblasti přiměřenější a lépe odpovídala na závažné úkoly, které na ně čekají, Kongregace pro katolickou výchovu po četných konzultacích s odborníky v tomto oboru a zvláště s Papežskou komisí pro sdělovací prostředky s radostí předkládá seminářům tyto *Směrnice* a doufá, že tak určitým způsobem usnadní jejich výchovný úkol. Když odhlédneme od možného budoucího vývoje a různosti situací, stojí dnes všechny instituty kněžského vzdělávání před společným souhrnem základních otázek, které berou v úvahu osobní vedení příjemců, pastorační využití hromadných sdělovacích prostředků a zvláštní formaci pro konkrétní úkoly. Na základě zkušeností posledních let zde předkládáme několik všeobecných pokynů pro všechny tři úrovně formace a na biskupech i na těch, kdo vedou formaci, ponecháváme rozhodnutí o tom, jak tato pravidla využijí podle konkrétních místních okolností a potřeb.

Tyto formační směrnice mají bezpochyby své limity. Jsme však přesvědčeni, že i v této podobě budou pro laskavého a pozorného čtenáře dostatečně podnětné a schopné vtisknout veškeré vzdělávací činnosti seminářů směr, který lépe odpovídá záměrům II. vatikánského koncilu i duchovním požadavkům naší doby. Zbývá si jen přát, aby byl tento dokument příznivě přijat a aby našel uplatnění ve všech institutech kněžského vzdělávání pro větší dobro kandidátů kněžství i celé církve.

*V Římě, v sídle Kongregace pro katolickou výchovu, 19. března 1986
o slavnosti sv. Josefa.*

kard. WILLIAM W. BAUM,
prefekt

ANTONIO M. JAVIERRE ORTAS,
titulární arcibiskup v Metě, sekretář

ÚVOD

1. Lidská komunikace, Boží dar

Bůh, nejvyšší dobro, bez ustání uděluje své dary lidem, předmětu své zvláštní péče a lásky, dříve než se jim plně daruje v blaženém patření. Aby jeho obraz v člověku stále více odrážel božskou dokonalost (srov. Mt 5, 48), chtěl ho dokonce začlenit do svého díla tím, že ho ve vhodnou chvíli učiní poslem a dárcem týchž dober jeho bratřím a sestrám i celému lidstvu. Člověk si totiž kvůli potřebám své přirozenosti už od počátku existence uvykl sdílet se sobě podobnými duchovními dobrá¹ prostřednictvím smyslově vnímatelných znamení. Postupem času pak vynalezl způsoby a prostředky komunikace, které jsou stále více schopné překračovat původní hranice prostoru a času. V současnosti je díky zrychlujícímu se technologickému rozvoji možné komunikovat okamžitě s celým lidstvem na kterémkoliv místě zeměkoule; nástroje, které umožňují tuto komunikaci, nabývají stále propracovanějších a dokonalejších podob.

2. Zjevení a komunikace

Tento Bohem zamýšlený rozvoj komunikace nemohl zůstat lhostejný ani církvi, neboť je pověřena, aby celému lidstvu mnoha způsoby předávala pravdy, které Bůh zjevil. „Mnohokrát a mnoha způsoby mluvil Pán v minulosti k našim předkům skrze proroky. V této poslední době však promluvil k nám skrze svého Syna“ (Žid 1, 1–2) a ustanovil také, „aby to, co zjevil ke spáse všech národů, zůstalo navždy neporušené a bylo předáváno všem pokolením. Proto Kristus Pán [...] dal apoštolům příkaz, aby evangelium [...] kázali [...] všem lidem [...]. To věrně plnili jednak apoštolové, kteří ústním kázáním, příkladem a ustavováním řádu předávali to, co přijali z Kristových úst, ze styku s ním a z jeho skutků [...], jednak ti apoštolové a učedníci apoštolů, kteří [...] zaznamenali poselství o spáse písemně. Aby se však v církvi stále zachovalo evangelium celé a živé, zanechali

¹ Srov. PIUS XII. *Miranda prorsus*, č. 24–25.

apoštolové jako své nástupce biskupy a „postoupili jim své učitelské místo“.²

3. *Od komunikace ke communio*

V poslední době považovala církev rovněž sdělovací prostředky za prozřetelnostní nástroje pro uskutečňování poslání hlásat slovo spásy ze střech (srov. Lk 12, 3) „všemu tvorstvu“ (Mk 16, 15) „až na konec země“ (Sk 1, 8). Zaměřila se navíc na podporu formace a na integrální ochranu lidské osoby jako člověka i jako křesťana. Církev skutečně tyto prostředky přijala jako podivuhodné vynálezy, které se úzce dotýkají intelektuálního a duchovního života člověka³ a jako „obdivuhodné plody lidského intelektu a práce, Božího daru, z nějž pochází všechno dobré.“⁴ Protože si však je vědoma dvojakosti kultury a morálky, neopomněla se „s bdělou péčí“⁵ zasadit o to, aby se předešlo každému využití „proti záměru božského Stvořitele,“⁶ které může způsobit škody a vést ke zničení člověka.

Pokoncilní magisterium předložilo ve slově „communio“ (sjednocení) ideální termín jak pro každou interpersonální, tak „hromadnou“ komunikaci. Ukazuje analogii a souhru dvou božských příkladů dokonalé komunikace-communio. Prvním příkladem je Ježíš Kristus, „dokonalý komunikátor“. V něm na sebe bere vtělené Slovo „přirozenost těch, kdo měli jednou přijmout poselství, které bylo vyjádřeno v jeho slovech a v celém jeho životě. Mluvil jim ze srdce a stál v jejich středu. [...] Na druhé straně se jim připodobnil způsobem mluvení a myšlení, protože hovořil podle jejich situace [...]. Ustanovením eucharistie nám Kristus daroval nejvyšší formu sjednocení mezi Bohem a člověkem [...]. A nakonec nám Kristus svěřil svého

² Srov. II. Vatikánský koncil. Věroučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum* (18. listopadu 1965), č. 4 a 7. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995.

³ Srov. II. Vatikánský koncil. Dekret o hromadných sdělovacích prostředcích *Inter mirifica* (4. prosince 1963), č. 1. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995.

⁴ Pius XII. *Miranda prorsus*, 1.

⁵ Pius XI. *Vigilanti cura*, 1.

⁶ II. Vatikánský koncil. *Inter mirifica*, 2.

životodárného ducha, který je principem spojení a jednoty.“⁷ Druhý příklad je „v nejvyšším tajemství věčného společenství v Bohu, mezi Otcem, Synem a Svatým Duchem, kdo mají jediný božský život.“⁸

4. Sdělovací prostředky a služebné kněžství

Během posledního desetiletí ovlivnily sdělovací prostředky široce a do hloubky téměř všechny aspekty, oblasti a vztahy ve společnosti. Nové problémy, které z toho povstaly, přiměly magisterium, aby zveřejnilo své učení, exhortace a normy k ochraně a užitku nejen věřících a lidí dobré vůle, ale také těch, kdo jsou v dnešním světě povoláni ke služebnému kněžství.⁹ V souladu s těmito oficiálními směrnicemi církve rozhodla tato kongregace už v r. 1970 v *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, poté, co získala obecné směrnice ohledně problematiky sdělovacích prostředků, že v seminářích mají být budoucí kněží formováni ke správnému užívání médií s trojím cílem: „tyto prostředky přiměřeně využívat, vzdělávat věřící a účinně je používat pro apoštolát.“¹⁰ O rok později zopakovala pastorační instrukce *Communio et progressio* tento program a poznamenala: „Budoucí kněží, řeholníci a řeholní sestry se musejí v době přípravy na svá povolání důkladně seznámit s rolí a účinky sdělovacích prostředků v lidské společnosti a musejí být zasvěceni do používání této techniky; jinak by zůstali zcela vzdáleni životu a nebyli by na svůj pozdější apoštolát dobře připraveni. Zprostředkování takovýchto znalostí musí být pevnou součástí jejich vzdělání.“¹¹

⁷ PAPEŽSKÁ KOMISE PRO HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY. Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio* (23. května 1971), č. 11. *Dokumenty o sdělovacích prostředcích*. Praha: ČBK, 1996, s. 31.

⁸ *Tamtéž*, 8.

⁹ Srov. texty v *Dodatku I*.

¹⁰ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, č. 68; srov. *Dodatek I*, 18.

¹¹ Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio*, 111, srov. *tamtéž*, č. 22.

5. Současná situace

Směrnice v *Ratio fundamentalis* proto musela být zohledněna jednotlivými biskupskými konferencemi při přípravách *Rationes* pro příslušné země, aby ji pak ve svých studijních programech a pravidlech mohly rozvíjet jednotlivé semináře.

Protože se jednalo o přístup ke zcela nové oblasti vzdělávání, její konkrétní uskutečňování se neobešlo bez potíží. Z tohoto důvodu provedla tato kongregace v r. 1977 průzkum ve všech velkých i malých seminářích, aby si ověřila, jestli a jak je její předpis o zavedení formace v této oblasti chápán a uskutečňován. Ze získaných odpovědí vyšlo najevo, že většina církevních vzdělávacích zařízení vzala problém na vědomí. Téměř zcela však chybějí přesnější a vyvážené programy, a to buď kvůli nedostatečnému pochopení předmětu a specifické náplně tzv. úvodu a formace, nebo kvůli nedostatečnému rozlišování mezi cíli a úrovněmi, které návrh představil. Dále často chybějí osoby připravené tyto programy zavést a rozvíjet. V mnoha případech byl konečně zjištěn nedostatek v oblasti technických a finančních prostředků.

6. Tyto směrnice

Ani po letech nedošlo k odstranění těchto nedostatků. Spíše naopak, během doby docházelo dokonce k dalšímu zaostávání vzhledem k zaznamenanému pokroku v mezilidské komunikaci. I když tedy tato kongregace uznává všechno pozitivní, co bylo vykonáno v mnoha seminářích a vzdělávacích institutech podřízených církevní autoritě, navrhuje po konzultaci s Papežskou radou pro hromadné sdělovací prostředky, že v nových směrnicích poskytne několik rad, návrhů a pokynů spíše obecného charakteru, protože toto téma je i nadále proměnlivé a místní situace jsou různé.¹² Cílem totiž je, aby se

¹² V souladu s citovaným dokumentem podle *Communio et progressio* nabízí „tato pastorální instrukce jen všeobecné směrnice a pomoc pro orientaci, protože konkrétní situace v oblasti sociální komunikace nedovoluje jít do dalších podrobností. [...] Každému je jasné, že konkrétní uplatnění těchto zásad a pastorální směrnice musí být přizpůsobeny na jedné straně různým místním poměrům s jejich různými možnostmi a stavem techniky, společného rozvoje a vzdělání, avšak na druhé straně též sdělovacím prostředkům s jejich proměnami a vlastními zákoni-

správně a účinně uskutečňovalo všechno, co magisterium a zmíněné *Ratio fundamentalis* předkládá a doporučuje.

Směrnice se na prvním místě obrací na biskupské konference a na diecézní biskupy v zemích, které podléhají obecnému církevnímu právu. Dále také na představené a vyučující v seminářích. Tento zvláštní úvod a vzdělávání, o němž se dokument zmiňuje, se tedy týká především studentů velkých i malých seminářů ve zmíněných zemích. Směrnice však mohou jistě prokázat užitečnou službu i v seminářích a institutech kněžského vzdělávání, které nepodléhají Kongregaci pro katolickou výchovu.

7. Předmět

Vlastním a bezprostředním předmětem úvodu a zvláštního vzdělávání, jímž se zabývá tento dokument, jsou na prvním místě moderní komunikační prostředky, které se často nazývají *masmédia*,¹³ *sdělovací prostředky*, *hromadná komunikace*, *audiovizuální prostředky* nebo jinými více nebo méně výstižnými termíny. Koncilní dekret *Inter mirifica* a po něm i nový *Kodex kanonického práva*¹⁴ je nazývá přesněji „hromadnými sdělovacími prostředky“: tisk, film, rozhlas, televize a jiné nástroje *stejného typu* (srov. č. 1). Vyznačují se *odpo-*

tostmi. Tak bude možno se vyrovnat s budoucími změnami, ke kterým jistě dojde v této oblasti. Protože vývoj je podstatným charakteristickým znakem sdělovacích prostředků, každý, kdo v této oblasti má nějakou pastorační zodpovědnost, jistě uzná nutnost ustavičného důkladného dalšího vzdělávání“ (č. 183).

¹³ Druhé schéma koncilní konstituce o sdělovacích prostředcích, diskutované v koncilní aule během prvního období (1962), obsahovalo následující vysvětlení: „*Necessarium visum est Secretariatus sodalibus peritorum in hac re virorum sententiae obsecundare atque ad designanda nova haec inventa nomen proponere INSTRUMENTA COMMUNICATIONIS SOCIALIS, in posterum etiam in iurisprudentia ecclesiastica et in pastoralibus documentis utendum. Quod nomen, in primis innuit instrumentorum originem cum technicis artibus conexam; deinde actionem instrumentalem qua contentum spirituale, ab auctore humano compositum, aliis communicatur; deinde vim quam celeriter in totam societatem exercet*“ (Acta Synodalia S.ti Concilii Oecumenici Vaticani II, vol. V, Periodus Prima, Pars III, p. 375).

¹⁴ Z devíti kánonů, které o tom pojednávají (srov. *Dodatek I*, 41), užívá sedm (761, 779, 804, 822, 823, 1063 a 1369) přesné označení „instrumenta communicationis socialis“ (hromadné sdělovací prostředky); jen kán. 666 a 747 obsahují méně přesný název „média“.

vídající technikou a také svou vlastní vysokou *schopností komunikace*, která je základním faktorem velmi aktuálního jevu socializace (prolínání společenských svazků).¹⁵ Předmětem směrnic jsou i sociokulturní a morálně pastorální problémy úzce spojené s těmito prostředky, především pak ty, které se týkají na jedné straně lidské komunikace obecně a na druhé straně užitých *technologií*, dnes zejména mikroelektroniky.¹⁶ Avšak zároveň s tímto vlastním a bezprostředním předmětem předloženého dokumentu vyžadují potřeby pastorace, abychom se příležitostně zabývali také studiem a praktickým využitím jiných prostředků a nástrojů projevu a komunikace, jako je divadlo, figurální umění a další, ačkoli do výše uvedeného rámce nezasahují.

8. Kritéria redakce

Dokument rozhodně upouští od zpracování technických otázek a teorií o sdělovacích prostředcích a sociálně kulturních jevech, které s tím souvisejí; na nich se koneckonců často neshodnou ani odborníci. Stejně tak nechce opakovat to, co v tomto ohledu magisterium učilo a nařizovalo během pěti desetiletí – namísto toho cituje v *Dodatku* (I) nejdůležitější dokumenty. Konečně v dalším *Dodatku* (II) jsou předložena témata a zvláštní otázky, o nichž lze eventuelně pojednávat na třech různých úrovních úvodu a vzdělávání.

¹⁵ Termín *socializace* (prolínání společenských svazků) chápali redaktoři zmíněného druhého schématu tak, jak ho užil Jan XXIII. v *Mater et Magistra*, 59: „Jedním z význačných rysů naší doby je bezpochyby prolínání společenských svazků, ona den ze dne houstnoucí spleť vzájemných vztahů mezi lidmi, která obohatila jejich život množstvím organizací, částečně soukromoprávních, částečně veřejnoprávních“ (In: *Sociální encykliky* (1891–1991). Praha: Zvon, 1996, s. 132). Termín byl pak více či méně převzat do *Gaudium et spes*, č. 6, 25, 42 a 75. Média byla tedy na jedné straně vnímána jako prvořadé faktory této socializace, na druhé straně pak jako typická komunikace skupin lidí, kteří jsou už silně socializováni.

¹⁶ Když byla tato přesnější koncilní terminologie objasněna, nic nebrání tomu, aby byl kvůli zjednodušení užíván všeobecně rozšířený výraz *masmédiá* (a masmédiologie). Tak to ostatně činí i různé dokumenty magisteria i předložené směrnice.

A) OBECNÉ PRINCIPY

9. Tři úrovně

Je vhodné rozdělit a vést formaci podle tří stupňů či úrovní:

První neboli „základní“ úroveň se týká uživatelů, to znamená všech čtenářů, diváků a posluchačů hromadných sdělovacích prostředků.¹⁷ Je třeba ji poskytnout všem seminaristům bez rozdílu, nakolik jsou všichni uživateli.

Druhá, „pastorální“ úroveň se zaměřuje na ty, kdo budou působit v kněžské službě, aby buď dokázali formovat věřící k správnému užívání hromadných sdělovacích prostředků, anebo je uměli sami vhodně využívat pro svůj apoštolát. Je třeba ji poskytnout všem budoucím kněžím.

Třetí, „odborná“ úroveň se týká všech těch, kdo už pracují s hromadnými sdělovacími prostředky nebo k této práci vykazují zvláštní sklony a připravují se na práci v této oblasti,¹⁸ stejně jako těch, kdo by se někdy chtěli zabývat výukou a vzděláváním v oboru sdělovacích prostředků na obou prvních úrovních.

10. Vlastní obor

Na každém stupni a úrovni je vhodné vymezit a dodržovat přesné hranice uvedení a formace a rozlišovat přitom vlastní otázky týkající se nástrojů mezilidské komunikace od těch, které se přímo netýkají zvláštního předmětu předložených směrnic. Proto radíme:

- a) pečovat (podle možností jednotlivých jazyků) o správné užívání termínů a brát přitom v úvahu různé významy podle toho, jak je užívají různí autoři a školy. To se týká především právního významu, který koncilní terminologie nabízí také v novém *Kodexu kanonického práva*;
- b) za „hromadné sdělovací prostředky“ jsou považovány pouze denní tisk, periodika, film, rozhlas, televize a další prostředky,

¹⁷ *Inter mirifica*, 16, srov. *Dodatek I*, č. 11.

¹⁸ Srov. *Communio et progressio*, 106 a 111, srov. *tamtéž*, 22.

kteře mají stejné technicko-komunikační vlastnosti;¹⁹ odlišujeme je jak od jiných komunikačních prostředků, které jsou navzdory svému významu méně specifické (např. divadlo), tak od podobných technik (např. knižní vydavatelství) či doplňkových prostředků k „prostředkům“ v pravém smyslu, jako jsou desky, kazety, diapositivy, skupinová média, multimédia, minimédia atd. (viz č. 7);

- c) s přihlédnutím k všeobecnému technologickému vývoji směrem ke kybernetice a informatice, jíž jsou hromadné sdělovací prostředky zároveň předmětem, nástrojem i obrazem, je nutné nevěnovat se výlučně jednomu z nich (pouze filmu nebo jedině televizi) a přehlížet ostatní (např. tisk); tím spíš není vhodné pojednávat pouze o jednom zvláštním aspektu některého z nich (např. pouze o kultuře a civilizaci „obrazu“); ale je třeba také a především pojednávat o jejich celku a o všech aspektech a problémech, které nejčastěji zmiňují nejznámější autoři, jako „dialog ve světě“, „světová vesnice“, „člověk jednoho rozměru“, „počítačově gramotný člověk“ atd.;
- d) konečně mezi těmito i dalšími sociálně kulturními makrofenomeny je třeba poskytnout největší prostor zpravodajství, propagaci a reklamě, tzv. „veřejnému mínění“, využívání volného času atd., nakolik souvisejí s médii.

11. Komplexní formace

Zejména na prvních dvou úrovních, základní a pastorální, je třeba zajistit uvedení seminaristů do oboru sdělovacích prostředků a jejich formaci nanejvýš komplexním způsobem s jasným zaměřením na cíle a obsah a věnovat dostatečnou pozornost odpovídající didaktické praxi. Proto:

¹⁹ Je třeba vzít v úvahu, že vyhlášení, učení a návrhy koncilního dekretu platí výhradně o těchto médiích. Například užívání hromadných sdělovacích prostředků při nejrůznějších apoštolských akcích v oblasti hlásání (srov. č. 13), stejně jako pro slavení každoročních světových dnů, aby se mnohotvárné dílo apoštolátu v oblasti prostředků sociální komunikace účinně posilovalo (srov. č. 18). Dále pak, že výhradně pro tato média a jejich problémy platí kompetence církevních nebo katolických institucí, jejichž zřízení a práci dekret požaduje v č. 21 a 22.

- a) je třeba se v každém případě postarat o formaci a ochranu lidské osobnosti uživatele a ukazovat jim psycho-sociologické a eticko-kulturní hodnoty, které sdělovací prostředky silně ovlivňují a mohou podporovat jak jejich žádoucí růst, tak i žalostný úpadek; zároveň je třeba se zabývat křesťanskou zralostí uživatelů, aby odpovědným užíváním sdělovacích prostředků uměli celý svůj kněžský život prožívat obohacujícím a plodným způsobem;
- b) je třeba postarat se o to, aby teoretická nauka byla doprovázena určitou praktickou zkušeností v užívání těchto prostředků jak proto, aby si žáci s postupnou vyzrálostí uvědomovali pevné kulturní, politické, náboženské a morální aspekty, současnou tvorbu a programy, tak aby mohli reálně a kriticky posoudit moderní techniky. Proto je vhodné, aby semináře a vzdělávací instituty byly vybaveny odpovídajícím zařízením.

12. *Nauková jistota*

Je nezbytné, aby uvedení do oboru a formace začínaly a rozvíjely se v naukově kvalifikovaném a pevném kontextu a vyloučila se přitom u vyučujících jakákoliv povrchnost a improvizace (srov. *Dodatek I*, 35). Proto je třeba:

- a) aby ti, kdo jsou odpovědní za uvedení do oboru a formaci prvního, neboli „základního“ stupně, nebyli jen praktici či technici určitého média; aby však kromě své specifické kompetence měli také dostatečnou znalost celkových kulturních, technických, profánních i náboženských problémů, kterou nejlépe získají navštěvováním kurzu druhé, „pastorální úrovně“;
- b) aby zejména ti, kdo jsou odpovědní za kurz druhé úrovně, měli informace o všem, co objevili, formulovali a publikovali o médiích skuteční odborníci z různých kulturních prostředí. Když to ovšem sdělují seminaristům, mají správně odlišit to, co je jisté a prověřené, od toho, co je hypotetické a sporné; mají odlišit definitivní od přechodného, specifické od všeobecného a skutečnosti od jejich ideologických interpretací. To platí především tehdy, když se teorie a návrhy mají stát zvláštními normami pro morální jednání nebo pastorační praxi;
- c) aby si všichni osvojili, s důvěrou přijímali a věrně předávali to, co k tématu předkládá magisterium. Shrnutí nabízí *Dodatek*, ten

také poskytuje dostatečný materiál ke studiu a reflexi. Mezi hlavními dokumenty, které by měl mít katolický vyučující o médiích stále při ruce, je třeba uvést: encykliku Pia XI. o filmu *Vigilanti cura* (1936); dvě promluvy o ideálním filmu (1955) a encykliku *Miranda prorsus* (1957) Pia XII.; List Státního sekretariátu na *Semaine Sociale* v Nancy (1955); koncilní dekret *Inter mirifica* (1963); Pastorální instrukci *Communio et progressio* (1971); kánony o hromadných sdělovacích prostředcích v novém *Kodexu kanonického práva* (1983) a poselství papežů ke světovým dnům sdělovacích prostředků.

13. Nezbytná pomoc

Za tímto účelem si kongregace přeje, aby se v různých jazykových a kulturních oblastech pro první dva stupně úvodu do oboru a formace pečlivě připravovaly a rozšiřovaly vhodné učebnice obsahující učení z dokumentů magistera s poznámkami a vybraný soubor literatury, vydané ve světě na dané téma.

B) JEDNOTLIVÉ NORMY

I. ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ: FORMACE UŽIVATELŮ

14. Cíl

Úvod a základní formace má vést k poučení žáků, k posílení jejich kritického smyslu a k formování svědomí, aby byli svobodní vůči lákavým nabídkám a manipulacím, které mohou hromadné sdělovací prostředky předkládat, zejména v případě, kdy se jedná o prohršek proti pravdě a morálce. Jde zvláště o to, aby byli vedeni a podle osobního a svobodného výběru přijímali to, „co tyto prostředky poskytují. Správný výběr znamená požadavek, aby plně přáli všemu, co je hodnotné z hlediska mravnosti, vědění a umění, a aby se vyhýbali všemu, co by jim bylo příčinou duchovní škody nebo příležitostí k ní, co by mohlo jiné špatným příkladem uvést do nebezpečí nebo co by zatlačovalo dobrou produkci.“²⁰

15. Rozdělení kompetencí

V rámci základního uvedení a vzdělávání uživatelů by měli společně působit²¹: rodina,²² katecheze,²³ škola a zvláště katolická škola – základní, střední, vyšší.²⁴

²⁰ *Inter mirifica*, 9. Srov. též *Dodatek I*, 7, 59nn; 9, 703; 11, 3, 9, 16; 19; 22, 15nn.

²¹ *Communio et progressio*, 67. Srov. *tamtéž*, 22.

²² „Rodiče ať pamatují na to, že je jejich povinností pečlivě bdít nad tím, aby představení, tiskoviny a podobné věci, které jsou proti víře nebo mravnosti, neměly přístup do jejich domácnosti a aby se k nim jejich děti nedostaly ani jinde“ (*Inter mirifica*, 10). „Rodiče a vychovatelé mají své děti vést k samostatnému výběru z nabídky sdělovacích prostředků. Přesto se však někdy doporučuje, aby si vychovatelé při takové volbě ponechali poslední slovo“ (*Communio et progressio*, 67). „Je velmi užitečné, jestliže rodiče a vychovatelé se osobně zajímají o pořady, filmy, knihy a časopisy, které se líbí mladým lidem. Mohou o tom s nimi hovořit a snažit se formovat kritického ducha. Při setkání s problematickými nebo povážlivým programy a uměleckými díly mají včas pomáhat dětem a vést je za ruku,

Katolická škola by se měla zabývat hromadnými sdělovacími prostředky jak příležitostně v rámci již vyučovaných předmětů, tak – přinejmenším na středních a vyšších školách – ve vlastním předmětu. Pokud přesto seminaristé úvod do oboru neabsolvovali, měl by seminář tuto mezeru doplnit. V každém případě by se seminář neměl věnovat otázce využívání hromadných sdělovacích prostředků pouze příležitostně v rámci života semináře, nýbrž také předkládat mimoškolní nabídky, jako kurzy, přednášky, semináře, cvičení²⁵ a rozhovory, poskytující principy a normy, které mohou být užitečné:

1. k samostatnému uvědomělému výběru programů ze strany seminaristů – z kvantitativního i kvalitativního hlediska;
2. k přínosnému a odpovědnému přístupu k užívání médií;
3. k formaci seminaristů dle úrovně studia a lidské zralosti, aby byli vedeni ke kritickému úsudku k poselstvím a hodnotám (kulturním a náboženským, zjevným nebo skrytým), které jsou předkládány nebo systematicky opomíjeny v programech médií.

16. Kulturní hledisko

Technický aspekt jednotlivých médií je důležitý mimo jiné pro správné chápání a objektivní zhodnocení jejich sdělení. Velká pozornost se má věnovat *ekonomickým, politickým a ideologickým strukturám*, které mohou v jednotlivých národních a kulturních oblastech ovlivňovat kvalitu a kvantitu poselství v rovině výroby, distribuce a spotřeby.²⁶ Kromě toho je třeba podle studijní úrovně seminaristů počítat s *kulturními a estetickými aspekty* v návaznosti na jiné před-

aby se naučily v těch dílech hledat lidské hodnoty, aby se dívaly na dílo jako celek a aby uměly uvádět jednotlivosti do souvislosti“ (*Tamtéž*, 68).

²³ „Je též úlohou katecheze vychovávat křesťany, aby rozeznávali podstatu a hodnotu toho, co hromadné sdělovací prostředky předkládají“ (KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné katechetické direktorium* (11. dubna 1971), č. 123. Praha: ČBK, 1994). Srov. také *Inter mirifica*, 16; *Communio et progressio*, 108, 130–131.

²⁴ Srov. *Dodatek I*, 11, 16; 22, 69, 117; 33.

²⁵ Srov. *Ratio fundamentalis*, 89 a *Communio et progressio*, 66 (v *Dodatku I*, 18 a 22, 66).

²⁶ „Předmětem této vzdělávací práce musí být podání zvláštních vlastností jednotlivých prostředků, jejich organizační formy a struktury v dané oblasti a konečně podání zásad správného věcného zacházení s nimi“ (*Communio et progressio*, 64).

měty a prostředky i formy vyjadřování a komunikace, jako jsou historie, filosofie, literatura, divadlo, výtvarné umění, hudba, a hledat jejich propojení s „paralelní školou“ (a často protikladnou), již jsou hromadné sdělovací prostředky. Vedle toho všeho přináší taková kulturní a estetická formace, která utváří a zušlechťuje dobrý vkus seminaristů, schopnost vzdát se a snadno přejít programy s nezdravým nebo pochybným obsahem či podněty.²⁷ Je také užitečné připomínat v této souvislosti nedocenitelnou hodnotu solidní filosofické formace žáků.

17. Náboženské a morální hledisko

Tento náboženský a morální aspekt má pro formaci budoucích kněží podstatný význam a umožňuje jim dosáhnout vnitřní osobní svobody, zakořeněné v hlubokém přesvědčení, která je nezbytná pro svědectví, které mají účinně vydávat jako vůdci a učitelé. V této formální práci:

- a) je třeba se vyvarovat snižování morálky sdělovacích prostředků na pouhé moralizování nebo ji úplně či částečně redukovat na eroticko-sexuální oblast, i když je třeba stále dávat pozor na to, v jakém světle je tento aspekt nahlížen u osob, které se připravují na zasvěcený život v celibátu;
- b) se má klást důraz především na pozitivní prvky a na to, co je hodnotné a poučné, než věnovat pozornost tomu, co se jeví jako nebezpečné a škodlivé;

²⁷ „Protože sdělovací prostředky mohou velmi obohacovat kulturu naší doby, musí si pracovníci v komunikaci uvědomit, že všichni lidé mají právo na kulturu a vzdělání. Měli by ochotně využívat vynikajících možností takzvaných ‚sdělovacích prostředků‘, aby dokázali oslovit co nejvíce lidí a skupin. Tyto prostředky totiž umožňují vycházet vstříc nejrůznějším kulturním přáním a zájmům, protože dovedou účinně a přitažlivě podávat díla ze všech oblastí umění. Pomocí těchto prostředků mohou lidé bez námahy rozvíjet své duchovní vlohy a schopnosti, ovšem za předpokladu, že sami kriticky přemýšlejí a jsou ochotni bez ohledu na to, co viděli a slyšeli, dospět k dialogu s jinými“ (*Communio et progressio*, 50). „Protože sdělovací prostředky se obracejí zároveň na mnohé lidi, jsou skutečně novými činiteli moderní kultury. Tak jako mohou kulturu obohacovat, mohou ji také ochudit, když se často přizpůsobují nejnížší úrovni příjemců. Když se někdo stane po většinu svého času závislým na těchto prostředcích, může to mít za následek poškození jeho vyšších duševních schopností“ (*Tamtéž*, 53).

- c) ať se v dobrém i zlém poukazuje nejen na to, co se dotýká svědomí jednotlivce, ale také na společenský aspekt vlastního výběru, který z toho vyplývá. Z tohoto hlediska mají žáci věnovat pozornost „morálnímu úsudku“, který případně vydá kompetentní autorita.²⁸

18. Vystavit se médiím

Seminaristé si mají vyzkoušet v praxi to, co se naučí v teorii, mají si také osvojit schopnost podat „svědectví osobnosti lidsky úspěšné a zralé, která dokáže navázat vztah s druhými bez neopodstatněných předsudků či naivní nerozváženosti, ale s otevřeností srdce a klidnou vyvážeností,“²⁹ přičemž se mají vyvarovat příliš obranného postoje, který vede k na- prostému uzavření se vůči sdělovacím prostředkům. Je tedy vhodné, aby si seminaristé jednotlivě nebo ve skupinách zvykli zkoumat reálné informace, které o světě a jeho dramatických událostech a problémech předkládají sdělovací prostředky, s určitým nadhledem:

- a) brát přitom v úvahu různou věkovou úroveň a kulturní a morální vývoj seminaristů;
- b) mají přitom být vedeni k tomu, že sdělovací prostředky neslouží jen k zábavě, ale především k informování a vzdělávání za účelem harmonického kulturního a společenského růstu. Proto se mají vzdělávat prostřednictvím diskusního fóra a dalších podobných cvičení, aby mohli objasňovat, analyzovat, rozebírat a kriticky posuzovat produkci a poselství médií, zvláště když se jedná o významné nebo kontroverzní programy z kulturní, sociální a eticko-náboženské oblasti.

²⁸ „Příjemci, mají-li splnit mravní zákon, ať nezapomínají na svou povinnost včas se informovat o posudcích příslušné autority ohledně těchto věcí a přidržet se jich podle pravidel o správném svědomí“ (*Inter mirifica*, 9). „Velkou cenu ve snaze o lidské a křesťanské vzdělávání, právě tak jako pro odpovědné užívání sdělovacích prostředků zejména v rodině, může mít služba přinášející kritické recenze rozhlasových a televizních pořadů, filmů a zábavných časopisů. Zvláště významná je tato kritická služba, jestliže se může prokázat biskupskou autorizací a skutečnou znalostí věci, jak ji publikují odborné instituce v různých zemích, aby posoudili kulturní, mravní a křesťanskou hodnotu filmů, pořadů a tiskovin“ (*Communio et progressio*, 112).

²⁹ JAN PAVEL II. Promluva k řeholním sestrám, *L'Osservatore Romano*, 12. listopadu 1978.

- c) připomínat si normy obezřetnosti a askeze, které jsou stále doporučovány papeži, II. vatikánským koncilem a *Kodexem kanonického práva* těm, kdo se připravují pro Bohu zasvěcený život.³⁰

19. Nezbytná rovnováha

Bezpochyby se najdou situace, v nichž bude nezbytné usměrnit přemrštěné jednání či narušenou rovnováhu. V podobných případech se má spojit uvedení do oboru a základní formace s vyváženou disciplínou jednotlivců i společenství, která je schopná vyrovnat kulturní a duchovní nerovnováhu, vyplývající z nevyváženého a dlouhotrvajícího využívání sdělovacích prostředků buď kvůli jejich obsahu, který může být podřadný, nebo kvůli jejich způsobu vyjadřování, kdy se nakonec „prostředek“ stává „poselstvím“. Čím více se však vyskytují různé nepříjemnosti, tím více musejí být seminaristé proti této převaze povrchnosti, rozptýlení a odcizení vedeni k lásce a praktikování četby, studia, mlčení a meditace. Rovněž mají být uvedeni do praxe společného dialogu a modlitby, k čemuž jim mají být vytvořeny vhodné vnitřní i vnější podmínky. To jim pomůže proti izolaci a neschopnosti komunikovat, způsobené jednostrannou komunikací sdělovacích prostředků, a dá naproti tomu nově vyniknout absolutním hodnotám, které náleží ke křesťanské víře a kněžské službě, totiž poslušnosti a chudobě v evangelním smyslu,³¹ které materialistický a konzumní pohled na lidskou existenci, tak jak ji představují média, velmi často odmítá nebo ignoruje.

³⁰ Zejména všimnout si norem stanovených Pavlem VI. v *Sacerdotalis caelibatus* a prováděcích ustanovení, která později vydala tato kongregace; srov. *Dodatek* I, 4, 16, 23; a všeobecně pro rozumné využívání č. 7, 154; 8; 12, 4; 17; 39; 41, kán. 666.

³¹ „Představeným náleží formovat mladé lidi k pravé a dospělé poslušnosti v důvěře v Krista, který od svých vyžaduje tuto poslušnost, ale nejdřív dal sám sebe za příklad takové ctnosti a svou milostí nám dal sám sebe za princip této poslušnosti“ (*Ratio fundamentalis*, 49). „Ať se učí zušlechťovat ducha chudoby, kterou dnešní církev tak naléhavě připomíná a která je nezbytná pro plnění apoštolského úkolu. Ačkoli nejsou jako řeholníci vázáni k úplnému zřeknutí se materiálních dober, ať se jako skutečně duchovní lidé snaží dosáhnout pravé svobody a učenlivosti Božích dětí a snaží se dojít takového duchovního sebeovládání, které je nezbytné pro získání správného postoje vůči světu a hmotným dobrům. Po příkladu Krista ať mohou prostotou a přísností svého života vydávat svědectví chudoby, když si zvyknou velkoryse se vzdávat veškerého přebytku“ (*Tamtéž*, 50).

II. DRUHÁ ÚROVEŇ: PASTORÁLNÍ FORMACE

20. *Tři cíle*

Druhý stupeň specificky pastorální formace, který musí být nabídnut v rámci studia filosofie a teologie i všem kandidátům služebního kněžství bez rozdílu, nabízí tři cíle:

- a) vést kandidáty ke správnému využívání hromadných sdělovacích prostředků a všeobecně každého technického vyjadřovacího a komunikačního prostředku v pastoračních aktivitách, když to okolnosti dovolují;³²
- b) formovat je v této oblasti, aby mohli učit a vést druhé (posluchače všeobecně, vychovatele a všechny ty, kdo pracují ve sdělovacích prostředcích) výukou, katechezí, kázáním atd. i jako rádci, zpovědníci a duchovní vůdci;
- c) zvláště je otevřít a připravit na potřebu neustálé adaptace jejich budoucí pastorační činnosti, včetně inkulturace víry a křesťanského života v různých místních církvích,³³ protože dnešní svět je psychologicky a sociálně ovlivňován sdělovacími prostředky³⁴ a dnes i informatikou.³⁵

³² Srov. *Dodatek I*, 7, 154; 11, 15; 18, 68; 22, 106nn; 35.

³³ II. Vatikánský koncil. *Ad gentes*, 16, 19, 22; *Gaudium et spes*, 44, 58, 62; *Unitatis redintegratio*, 4, 17; *Orientalium Ecclesiarum*, 4, 5, 6; PIUS XII. Enc. *Evangelii praecones* (2. června 1951). AAS 43 (1951) 521nn.; JAN XXIII. Enc. *Princeps Pastorum* (28. listopadu 1959). AAS 51 (1959) 843nn; PAVEL VI. Homilie *Hi amicti sunt* při příležitosti kanonizace ugandských mučedníků (18. října 1964). Insegnamenti, II, s. 588–589; *Motu proprio Ecclesiae Sanctae* (6. srpna 1966). AAS 58 (1966) 786, III., 2; *Greetings to you* promluva biskupům Asie (28. listopadu 1970). Insegnamenti, VIII, s. 1215nn.; JAN PAVEL II. Apoštolská konstituce *Sapientia christiana* (15. dubna 1979). AAS 71 (1979) 472n, 492 (Předmluva a čl. 68); *Quelle joie* promluva biskupům Zairu shromážděným v Kinshase (3. května 1980). Insegnamenti, III, 1, s. 1084nn; *I am overjoyed* promluva biskupům Nigerie (5. února 1982). Insegnamenti, V, 1, s. 463nn.

³⁴ „Bez tohoto předpokladu nemůže nikdo účinně vykonávat apoštolát ve světě, který je každým dnem silněji těmito prostředky ovlivňován“ (*Communio et progressio*, 111, na ně se odvolává *Ratio fundamentalis*, 4 a 68). „Lidé jsou dnes stále obklopeni, téměř zaplaveni sociální komunikací, která neustále spoluvytváří jejich názory a postoje v náboženské a jakékoli jiné oblasti“ (*Tamtéž*, 127). Ale už 16. června 1957 poukázala koncilní kongregace na nutnost „přizpůsobit uprostřed světa, který se obnovuje a jehož moderní techniky přetvářejí jeho tvář [...],

Nenahraditelná funkce služby slova v kněžském apoštolátu vyžaduje pro budoucího kněze nezbytnou teoretickou a praktickou přípravu v technice projevu. K dosažení prvního jmenovaného cíle, tedy teoretické formace k užívání sdělovacích prostředků, je především vhodné instruovat žáky o způsobech vyjadřování a komunikace (tzv. rétorice) odpovídajících různým nástrojům ve vztahu k „poselství“, které chceme sdělit, a také o schopnostech vnímání různých příjemců a prostřednictvím metodických přednášek prohlubovaných kritickou a srovnávací analýzou publikací, aktuálních nebo nahraných typů programů. Dále je třeba, nakolik je to možné, procvičovat za pomoci externích odborníků správné užívání těchto nástrojů: přednes a chování před mikrofonem, filmovou nebo televizní kamerou, zejména při slavení liturgie. Tomuto cíli jistě slouží vytváření interview, novinových článků, reklamních šotů nebo výstupů pro rozhlas či televizi a následná společná diskuse. To lze využít pro seminární časopisy i v uzavřeném okruhu lidí, jako např. ve farnostech, školách, v místním tisku náboženském a světském. Zvláště ať jsou podporovány

metody (výuky náboženství) psychologickým podmínkám dnešních lidí.“ Pavel VI. pak ve svém poselství k VIII. světovému dni z 16. května 1974 (*L'Osservatore Romano*, 17. května 1974) hovořil o „úsilí o obnovu metod apoštolátu.“ V promluvě z 22. června 1974 (*L'Osservatore Romano*, 23. června 1974) však připomněl povinnost „pastorálního vzdělání, kdy hledáme a ptáme se, jak můžeme účinněji sloužit světu, v němž jsme povoláni žít a máme jednat ve jménu Kristově; k naukovému vzdělávání [...], které odpovídá dnešní době a pomáhá jim lépe chápat svět.“

- ³⁵ „Svět sociální komunikace je dnes zapojen do závažného rozvoje, komplexního jako nepředvídatelného, mluví se o kybernetické epoše, aby se poukázalo na vzájemné působení mezi technologií a elektronikou a je prostoupen mnoha problémy spojenými s vytvářením nového světového informačního a komunikačního řádu, ve vztahu k perspektivám otevřeným na užívání satelitů a překračování hranic prostoru. Jde o revoluci, která nejen zahrnuje změnu v systémech a technikách komunikace, ale ve své globalitě zahrnuje kulturní, sociální a duchovní sféru lidské osoby [...]. Noviny, kniha, deska, film, rádio, zvláště televize a nyní video-přehrávač až po stále sofistikovanější počítač, představují dnes důležitý zdroj, nechceme-li říci jediný zdroj, jehož prostřednictvím vstupuje mladý člověk do styku s vnější realitou a žije svůj vlastní každodenní život“ (JAN PAVEL II. Poselství k XIX. Světovému dni z 15. dubna 1985, (*L'Osservatore Romano*, 27. dubna 1985)). O stálé formaci kněží srov. také *Dodatek I*, 7, 154; 11, 15; 12, 5; 18, 68; 22, 110 a 111; 29 a 32.

a dle možností rozšiřovány vlastní seminární publikace, protože jsou cenným prostředkem pro podporu a procvičení kreativity seminaristů.

22. Didaktické a pastorační prostředky

V tomto praktickém cvičení ve využití médií k pastorači se má věnovat dostatečná pozornost také jiným sdělovacím a komunikačním prostředkům, které lze chápat jako podobné nebo doplňkové. Mezi ně patří divadlo. Má mu být věnována zvláštní pozornost, aby ho budoucí kněží dobře chápali a hodnotili, neboť bývá často zařazeno do programu sdělovacích prostředků.³⁶ Hraní divadla a osobní interpretace divadelních textů také tříbí schopnost žáků vystupovat před publikem a připravuje je na práci ve skupině. Připomeňme ještě desky, kazety, videokazety, diapozitivy a krátké filmy, vše, co tvoří součást různých skupin médií, multimédií a minimédií, a obecně všechny audiovizuální prostředky, které mají pro katechezi a vedení skupin zvláštní výhody především díky své příznivé ceně a snadnému ovládání.

23. Celý člověk

Pro realizaci dalších dvou cílů této pastorační formace je vhodné nezapomínat alespoň v základních rysech na různá společensko-kulturní témata: technologii, informatiku, antropologii, sociologii, ekonomii, sémiologii, lingvistiku, psychologii, pedagogiku aj., protože jsou úzce spojené s lidskou komunikací uskutečňovanou skrze hromadné sdělovací prostředky a nově vyvinuté technologie. Do těchto různých témat se zařadí náboženský a pastorační aspekt hromadných sdělovacích prostředků. Je konečně vhodné mít na zřeteli „celého člověka“, kterého různé prostředky oslovují z hlediska individuálního i sociálního: nejdříve jako člověka, a pak jako věřícího a křesťana, kterého dnes církev chce chránit pomocí pastorače.³⁷ Pro pastorači je třeba, aby byl kněz vzdělán jak v didaktice, a tedy doká-

³⁶ Poznámku v *Inter mirifica* o „divadelním umění, které je už rozsáhle šířeno sdělovacími prostředky“ (č. 14) rozvíjí *Communio et progressio*, když dodává, že „se setkává s velkou pozorností a získává velký počet diváků, kteří se zúčastňují představení nebo je spoluprožívají v rozhlase a televizi“ (č. 158).

³⁷ „Jde totiž o záchranu lidské osoby a obnovu lidské společnosti. Těžištěm našeho výkladu bude tedy člověk, a to člověk ve své jednotě a úplnosti, s tělem i duší, srdcem i svědomím, myslí i vůlí“ (*Gaudium et spes*, 3).

zal jasněji předkládat poselství spásy dnešnímu člověku, tak v pedagogice, aby toto poselství předával účinně.

24. Komunikativní postoj

Tato pastorální teoretická a praktická formace k využívání prostředků sociální komunikace bude jistě usnadněna, pokud v semináři existuje příznivé klima sdílení mezi seminaristy a učiteli. K dosažení tohoto cíle je třeba brát v úvahu následující:

- vést žáky k vnitřnímu mlčení, nezbytnému pro duchovní i intelektuální život, a vyloučit tak rozptylující hlučnost dnešní audiovizuální komunikace;
- povzbuzovat žáky k častému mezilidskému nebo skupinovému dialogu, kde se naučí užívat vhodný způsob vyjadřování, srozumitelně objasňovat a logicky argumentovat; tak se doplní převážně jednosměrná a vizuální komunikace sdělovacích prostředků;
- učitelé mají při výkladu o sdělovacích prostředcích a v dalších předmětech usilovat o co největší srozumitelnost a případně tomu přizpůsobit svůj jazyk, aniž by se narušila vědecká přesnost;³⁸
- ať všichni bez rozdílu směřují k tomuto společenství prostřednictvím jednoty vůle a srdcí, která podle křesťanské víry „tvoří první a poslední cíl veškeré komunikace.“³⁹

25. Zdroje a pomůcky

Pro usnadnění práce žáků bude užitečné, aby přímo poznali autory a studie v oboru a měli k dispozici texty a časopisy, které je budou vést ke kritické diskusi nad tezemi a návrhy, zejména pokud jde

³⁸ KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. Dokument o *Teologické formaci budoucích kněží* (22. února 1976), č. 76, 77.

³⁹ *Communio et progressio*, 8. Srov. také č. 6: „Podle své vnitřní podstaty jsou tyto vynálezy zaměřeny k tomu, aby odhalovaly problémy a očekávání lidské společnosti a tím napomáhaly rychleji najít řešení, přiváděly lidi stále k užšímu vzájemnému spojení“; č. 11: „Komunikace je skutečně víc, než jen vyjadřování myšlenek nebo pocitů; ve své nejhlubší podstatě je sdělení sebe samého v lásce“; č. 73: „Proto je jejich úkolem [...] sblížovat lidi a spojovat je ve skutečné společenství“; č. 102: „Církev je přesvědčena o tom, že [...] komunikace, která činí z lidí vzájemně bližní, by vedla k opravdovému společenství.“

o použití v eticko-morální oblasti chování věřících nebo lidí obecně, anebo i v pastorační oblasti. Dále se připomíná přínos externích odborníků, kteří žákům umožní – např. při příležitosti „světového dne sdělovacích prostředků“, který sami zajistí a budou slavit⁴⁰ – pravidelná setkání s těmi, kdo mají v církevních orgánech odpovědnost v tomto sektoru na úrovni diecézní, národní i mezinárodní, mezi ně patří např. UCIP pro tisk, OCIC pro film a UNDA pro rozhlas a televizi, a také s pracovníky médií na jejich pracovištích (pozn. red. UCIP, OCIC a UNDA se spojily do jedné organizace – SIGNIS).

26. Kurzy a zkoušky

Doporučuje se, aby určitá část této zvláštní pastorální formace byla aspoň příležitostně vyučována během programu teologie, filosofie nebo humanistiky. V každém případě nemá být předmět považován za doplňkový nebo volitelný, ale naopak během filozofického a teologického cyklu ať jsou začleněny přednášky a zkoušky do řádných kurzů a ať jsou zakončeny zkouškou.

III. TŘETÍ ÚROVEŇ: FORMACE ODBORNÍKŮ

27. Adresáti

Je vhodné, aby se ti, kdo už pracují s prostředky sociální komunikace nebo se k tomu připravují, a také ti, kteří pro tuto práci vykazují zvláštní schopnosti, nespokojili jen s pastorální formací poskytovanou všem seminaristům, ale aby se včas připravili na odbornější činnost.⁴¹ Představení mají za úkol takové lidi najít a pomoci jim realizovat vhodnou specializaci. Tuto formaci by měli poskytnout nejen těm, kteří se připravují na aktivní žurnalistickou práci nebo na působení v oblasti filmu,

⁴⁰ *Inter mirifica*, 18; a také *Communio et progressio*: „Druhý vatikánský koncil k tomu učinil první praktický krok návrhem *Světového dne sdělovacích prostředků*. Všichni lidé, kdo věří v Boha, jsou v tento den vyzýváni k modlitbě a zamyšlení nad problémy a perspektivami sdělovacích prostředků“ (č. 100). „U příležitosti tohoto dne vysloví také dík a uznání těm, kdo pracují v sdělovacích prostředcích“ (č. 167). Srov. také *Dodatek I*, 18 a 38.

⁴¹ Srov. *Communio et progressio*, 106 a 111.

rozhlasu či televize, ale také, alespoň do určité míry, těm, kteří mají vyučovat tuto disciplinu nebo vést či spolupracovat s diecézním nebo národním úřadem pro prostředky sociální komunikace.

28. *Místa*

V různých jazykových oblastech je vhodné poukazovat na záslužné iniciativy církevních institucí nebo skupin věřících. Tam, kde takové iniciativy chybí nebo jsou pro nedostatek nebo neexistenci zařízení a odborníků nedostačující, je vhodné, aby se seminaristé nebo kněží, kteří už jsou zapojeni do kněžské služby, obrátili obezřetně na veřejné instituce,⁴² aby se, nakolik to je možné, profesionálně vzdělávali.

Kongregace si je jistá, že dobře připravený klérus může být užitečnou pomocí všem lidem dobré vůle, aby věděli, jak používat prostředky sociální komunikace jedině pro dobro lidstva, jehož budoucnost každý den stále více závisí na správném užívání sdělovacích prostředků, aniž by zapomínali, že v době, v níž žijeme, Boží lid s pohledem upřeným do budoucnosti objevuje s velkou nadějí a vroucí láskou divy, které mu plnou náručí slibuje začínající kosmická epocha informatiky.⁴³

⁴² Není vyloučeno, „že katoličtí studenti by mohli navštěvovat školy, kde se vyučují praktické disciplíny jako [...] prostředky sociální komunikace, sociologie náboženství, nakolik se tato nová věda aplikuje na pozorování skutečností [...]. Je na představených, aby rozhodli s ohledem na názor studentů a v souladu s řádnou disciplínou semináře i s normami stanovenými ordinářem, kterému podléhají“ (*Ekumenický direktář* (13. dubna 1970), č. 92. AAS 62 (1970) 705).

⁴³ Srov. *Inter mirifica*, 24 a *Communio et progressio*, 187.

FORMACE KNĚŽÍ PRO PRÁCI S HROMADNÝMI SDĚLOVACÍMI PROSTŘEDKY V MAGISTERIU (Chronologický přehled)

1. PIUS XI. Encyklika *Ad catholici sacerdotii* (20. prosince 1935. AAS 28 (1936) 5) o kulturním aggiornamentu kněží:

„Proto je pro kněze nutné, aby pokračoval v řádném a důkladném studiu teologie s ohledem na své úkoly i přes povinnosti své služby, které ho plně zaměstnávají. Tak má získané vědecké vzdělání, které si přinesl ze semináře, stále obohacovat dalšími teologickými znalostmi a stávat se tak více způsobilým pro kázání a pastorači.

Aby byl kněz ctěn pro svůj úkol, který vykonává, a aby získal, náležitou důvěru a respekt lidu, což přispívá k tomu, aby účinněji vykonával svou pastýřskou službu, má získat takové vzdělání, ne nutně teologické povahy, které patří kultivovaným lidem dnešní doby. [...] Duchovní se nemají spokojit s tím, co snad stačilo v dřívějších dobách, ale mají se snažit mít, nebo spíš mají mít širší všeobecné vzdělání, které odpovídá nejvyšší úrovni a nejširšímu rozpětí, kterého, řečeno obecně, dnes dosáhla moderní kultura ve srovnání s uplynulými staletími.“

2. PAPEŽSKÁ KOMISE PRO KINEMATOGRAFII. List předsedy Mons. Martina O'Connora italskému episkopátu (1. června 1953) o farních kinech:

„4. Mnoho kněží by chtělo ochránit svěřené stádce a jsou přesvědčeni, že musejí postavit proti nemorálním filmům filmy nezávadné a výchovné. Vzali na sebe velký úkol otevřít ve farnosti nebo farním centru kinosál, který by lidé, a zejména mládež, mohli navštěvovat bez obav.

5. Tyto iniciativy potvrzují nasazení, s nímž biskupové a klérus sledují zneklidňující fenomén filmu, který se nyní stal potřebou pro většinu populace, nejen městské, ale také venkovské.

20. Diecézní komise se má snažit o formování veřejného mínění a všemi prostředky působit na utváření křesťanského svědomí diváků, kteří se shromažďují ve veřejných sálech. Za tímto účelem byly v mnoha městech vytvořeny studijní kroužky ‚filmového fóra‘. Ve svých aktivitách se mají inspirovat principy křesťanské morálky a normami vyhlášenými církevní autoritou, ať už jde o výběr filmů a programů nebo o diskuse.

25. Pečlivě se má také připravit ‚Den katolického filmu‘, v němž mají kněží věřícím ukázat jejich úkol v této oblasti.“

3. PIUS XII. Exhortace *I rapidi progressi* italskému episkopátu o televizi (1. ledna 1954. AAS 46 (1954) 18):

„24. Víc než kdy jindy je nezbytné a naléhavé utvářet u věřících správné vědomí křesťanských úkolů v souvislosti s užíváním televize, tedy vědomí, které dokáže vycítit případná nebezpečí a držet se úsudků církevní autority o morálnosti televizního vysílání. [...] Nelze dostatečně vynachválit všechny pravé apoštoly dobra, všechny, kdo vám podle svých možností pomáhají v tomto dobrém díle.“

4. PIUS XII. v encyklice *Sacra virginitas* (25. března 1954. AAS 46 (1954) 161), ve třetí části pojednává o filmu, dodává, že dokonalá čistota je náročná ctnost, a předkládá prostředky k jejímu zachovávání:

„54. Někteří jsou toho názoru, že všichni křesťané, a zvláště kněží, nemají být izolováni od světa jako v minulých dobách, ale mají být přítomni ve světě, a dokonce je nutné je vystavit nebezpečí a zkoušce čistoty, aby se jasně zjistilo, zda jsou schopni nebo neschopni odolat. Mladí klerici tedy mají vidět všechno, aby si zvykli dívat se na všechna představení s klidem, a tím získali odolnost vůči každému vzrušení. Proto se jim zkrátka dovolí dívat se na všechno, na co jim padne zrak, bez jakéhokoli pravidla cudnosti; chodit do kina, přestože se jedná o filmy zakázané církevní cenzurou; listovat časopisy, třeba obscénními [...]. Obhazuje se to tvrzením, že veřejnost dnes žije jedině z těchto představení a publikací a ten, kdo jí chce pomoci, musí pochopit její způsob myšle-

ní a nahlížení věcí. Avšak lze snadno pochopit, jak mylný a nebezpečný je pro mladého duchovního tento způsob výchovy a vedení ke svatosti jeho stavu.“

5. KONGREGACE PRO KONCIL. List prefekta kard. Pietra Ciriaci (16. června 1956), kongresu v Anvers (1.–2. srpna 1956) na téma: *Katecheze pro naši dobu*:

„2. Kdo nevidí, jak naléhavé a důležité je ve světě, který se mění a jemuž moderní technologie změnily tvář, [...] znovu zvážít základní prvky náboženského vyučování, vyzdvihnout ty prvky, kterých se nelze vzdát, přizpůsobit metody současným potřebám, kulturně zaostalým třídám a zemím, psychologickým podmínkám dnešního člověka?“

6. PIUS XII. Promluva o aktualizaci učení magisteria církve (14. září 1956. AAS 48 (1956) 707):

„25. Kněz pověřený pastoračí může a má vědět, co tvrdí moderní věda, umění a moderní technologie, nakolik to souvisí s cílem a náboženským a morálním životem člověka: co je nábožensky přijatelné, co je nepřijatelné a co indiferentní [...]. Existuje podobná (a dnes větší) potřeba pastoračního ‚aggiornamenta‘ – řekli bychom adaptace – kázání církve (*vivum Magisterium ecclesiasticum*), stejně jako pastoračního ‚aggiornamenta‘ moderních věd. Musíme říci, že v současné době je větší potřeba ‚vést‘ samotné moderní vědy (nakolik se týkají oblasti náboženské a morální) směrem k církevnímu magisteriu [...].“

7. PIUS XII. v encyklice *Miranda prorsus* (8. září 1957. AAS 49 (1957) 765) zdůrazňuje nejdříve nezbytnou přípravu posluchačů rozhlasu a televizních diváků obecně (č. 58–59, 61–62), potom specifickou přípravu pro duchovní ohledně rozhlasu a televize (č. 127–128 a 147) a ohledně všech hromadných sdělovacích prostředků (č. 153 a 154):

„58. Film, rozhlas a televize tvoří nový druh představení, které není určeno vybraným skupinám diváků, ale množstvím lidí různého věku a kultury.

59. Aby představení v takových podmínkách mohlo splnit svou skutečnou funkci, je nutná výchovná a vzdělávací činnost, která

připraví diváka nejen na to, aby pochopil způsob komunikace vlastní každému prostředku, ale zvláště aby se řídil správným vědomím, aby tak promýšlel a posuzoval podle zralých kritérií různé prvky nabízené na filmovém plátně nebo televizní obrazovce či v reproduktoru, a nenechal se, jak se často stává, zaujmout a unášet jejich magickou silou.

61. Existují četné iniciativy, které chtějí připravit mladé i dospělé k lepšímu hodnocení pozitivních a negativních stránek vysílání [...].

62. Takové iniciativy nejen schvalujeme, ale dokonce k nim povzbuzujeme a přejeme si, aby byly zavedeny do všech druhů škol, do sdružení katolické akce a do farností.

127. Jelikož odpovídající a důstojná prezentace náboženského slavení, pravd víry a informování o životě církve v rozhlase vyžaduje velký talent a zvláštní přípravu, je třeba zcela zajistit speciální přípravu kněží určených pro tuto důležitou činnost.

128. Za tímto účelem ať se organizují zvláštní studijní kurzy a cvičení, které kandidátům umožní dosáhnout profesionální způsobilosti nezbytné pro zajištění náboženských programů na vysoké technické i umělecké úrovni [...].

147. Vyzýváme v první řadě duchovní, řeholní řády a kongregace, aby vzali v úvahu televizi a nabídli aktivní spolupráci, aby se v ní nadále otvírala duchovní bohatství minulosti, ale zároveň byl zajištěn skutečný pokrok.

153. Nemůžeme tento list zakončit, aniž bychom vám připomněli, jak důležitá je odpovědnost svěřená kněžím, podobně jako v jiných oblastech apoštolátu, i v tomto potřebném působení církve na podporu a využití komunikačních vynálezů.

154. Mají proto znát všechny problémy, které vyvolává v srdcích věřících film, rozhlas a televize. „Kněz v pastoraci,“ jak jsme řekli účastníkům týdne pro „aggiornamento“ v pastoraci v Itálii (Promluva ze 14. září 1956. AAS 48 (1956) 707), může a má vědět, co tvrdí moderní věda, umění a moderní technologie, nakolik to souvisí s cílem a náboženským a morálním životem člověka. „Ať se učí vhodně využívat tyto prostředky, když to podle moudrého úsudku církevní autority požaduje povaha jeho posvátné služby a potřeba dosáhnout většího množství lidí. Pokud je kněz

využívá pro sebe, ať jeho příklad moudrosti, umírněnosti a smysl pro odpovědnost povzbuzuje věřící.“

8. JAN XXIII. Promluva k římskému kléru při vyhlášení prvního římského synodu (24. listopadu 1960. AAS 52 (1950) 967), o umrtvování kněze:

„34. *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus Te.* V tomto *omnia*, které jsme opustili pro Krista, je skutečně účast na veškeré četbě a prohlížení novin, časopisů, knih a zábava, které nějak protřečí pravdě a Kristovu duchu, učení svaté církve, předpisům a doporučením našeho posvátného synodu.“

9. PRVNÍ ŘÍMSKÝ SYNOD (29. června 1960. *Primo Sinodo Romano*, Tip. Vaticana, 1961) předkládá na téma vysílání obecně:

„704, § 2. Je dobré, aby duchovní byli poučováni o vysílání a s ním spojenými závazky apoštolátu a řídili se přitom učením papeže.“

Ohledně filmu závislého na církevní autoritě:

„693, § 1. Promítací sály schválené církevní autoritou mají za cíl chránit věřící a zvláště mladé před nebezpečím špatných filmů a užívat dobré filmy k výchovným účelům.

§ 2. Naprosto nezbytným úkolem, který ukládáme za povinnost, je to, aby se vedoucí takových sálů inspirovali cíli apoštolátu, řídili se přísnými kritérii při výběru programů a měli na mysli zvláštní požadavky katolického sálu schváleného církevní autoritou.“

Ohledně formace věřících:

„703, § 1. Duchovní i všechna sdružení a díla apoštolátu se mají snažit formovat ve věřících správné vědomí vzhledem k užívání moderních audiovizuálních prostředků. Za tímto účelem ať jsou organizovány propagační dny a kurzy kázání, které mohou být zakončeny náboženským obřadem a veřejným slibem vzdát se každého nemorálního filmového představení.“

10. II. Vatikánský koncil. Konstituce o posvátné liturgii *Sacro-sanctum Concilium* (4. prosince 1963. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995): Pojednává o rozhlasovém a televizním vysílání posvátných úkonů:

„20. Rozhlasový a televizní přenos posvátných úkonů, zvláště pokud jde o eucharistickou oběť, ať se děje taktně a důstojně, pod vedením a odpovědností odborníka, kterého tím úkolem pověří biskupové.“

11. II. Vatikánský koncil. Dekret *Inter mirifica*: Stanovuje pastorační úkoly církve v souvislosti s využíváním sdělovacích prostředků, (č. 3 a 15); pojednává o teoretické a praktické přípravě všech posluchačů (č. 9 a 16) a o uživateli hromadných sdělovacích prostředků pro pastorační cíle (č. 15); konečně pojednává o Světovém dni jako příležitosti přitáhnout pozornost věřících (č. 18):

„3. Katolická církev byla založena Kristem k tomu, aby přinášela spásu všem lidem, a proto pociťuje naléhavou nutnost hlásat evangelium. Pokládá tedy za povinnost, spjatou se svým úkolem, kázat poselství o spase i pomocí sdělovacích prostředků a poučovat lidi o jejich správném používání. Církev má tedy přirozené právo používat a vlastnit všechny druhy těchto prostředků, pokud jsou nutné nebo užitečné ke křesťanské výchově a k veškeré její práci pro spásu duší. Duchovním pastýřům náleží úloha poučovat a vést věřící tak, aby i pomocí těchto prostředků usilovali o spásu a dokonalost svou i celé lidské rodiny.

13. Všichni členové církve mají [...] usilovat o to, aby se využívalo sdělovacích prostředků při nejrůznějších apoštolských akcích [...]; také ať brání škodlivým podnikům především v zemích, kde je žádoucí zvýšené úsilí o mravní a náboženský pokrok. Proto ať duchovní pastýři neváhají plnit svůj úkol v této oblasti, tak těsně spojené s jejich řádnou kazatelskou povinností.

9. Zvláštní povinnosti mají všichni příjemci, tj. čtenáři, diváci a posluchači, kdo podle osobního a svobodného výběru přijímají to, co tyto prostředky poskytují. Správný výběr znamená požadavek, aby plně přáli všemu, co je hodnotné z hlediska mravnosti, vědění a umění, a aby se vyhýbali všemu, co by jim bylo příčinou duchovní škody nebo příležitostí k ní [...]. Aby snáze odolávali pochybným doporučením a dobrou přijímali, ať se hledí vhodnými způsoby orientovat a pěstovat si správné svědomí.

16. Správné užívání sdělovacích prostředků, které jsou k dispozici příjemcům různého věku a vzdělání, vyžaduje přiměřené školení a uvádění do praxe. K tomu cíli je třeba podporovat a roz-

širovat příhodné formy vzdělání, určené zvláště pro mládež, a to v katolických školách všech stupňů, v seminářích i v organizacích apoštolátu laiků, a vést tuto činnost podle křesťanských mravních zásad. Aby se toho snáze dosáhlo, má se katolická nauka i praxe v této oblasti probírat a vysvětlovat také v hodinách náboženství.

15. [...] at' jsou včas školeni kněží, řeholníci a laici. Musí mít přiměřené odborné znalosti, aby dovedli těchto prostředků používat pro apoštolské účely.

18. [...] at' se koná ve všech diecézích na světě, podle rozhodnutí biskupů, každoročně den, v němž budou věřící poučení o svých povinnostech v této věci.“

12. KONGREGACE PRO SEMINÁŘE. *Normy pro rektory seminářů v Itálii* (10. června 1964):

„1. Pozornost, již II. vatikánský koncil věnoval hromadným sdělovacím prostředkům a která vyvrcholila v koncilním dekretu *Inter mirifica*, musí být podnětem pro všechny, kdo mají odpovědnost za formaci budoucích kněží, aby je vedli k přiměřenému hodnocení zmíněných prostředků a jejich lepšímu využití v pastoraaci.

2. Víme ostatně, že už několik let je zvykem promítat některé filmy a umožnit zhlédnutí určitých televizních přenosů seminaristům, zejména ve vyšších ročnících, s následnou diskusí, s úmyslem poskytnout tak seminaristům vhodnou pomoc, aby uměli přesně ocenit audiovizuální prostředky obecně a přivykli zvláště esteticko-morální kritice každého vysílání.

3. Zatímco si přejeme, aby se prohlubovala vnímavost kněží, zejména mladých, vůči prostředkům, které tak snadno a mnohdy výrazně působí v sociální oblasti, a schvalujeme v církevních vzdělávacích institutech už probíhající iniciativy, musíme připomenout těm, kdo mají odpovědnost, že tyto iniciativy mají být usměrňovány normami vydanými naším úřadem [...].

4. V této souvislosti se nám zdá zbytečné cokoli dodávat, co by mělo v novém světle ukázat citlivost svědomí a zvláštní vnímavost toho, kdo se připravuje na to, aby se stal *homo Dei* (2 Tim 4, 17) tvář v tvář světu, a z toho vyplývající nevhodnost filmových nebo televizních představeních, třebaže na vysoké umělecké úrovni, které by byly umožněny žákům semináře. Přejeme si jen

poznamenat, že kritéria výběru pro tento zvláštní druh diváků musejí být mnohem přísnější než pro prosté věřící, protože nechceme, aby se sémě naturalismu snad nenávratně zmocnilo těch, kdo jsou skrze tak jedinečné privilegium povoláni být *dispensatores mysteriorum* (1 Kor 4, 2) a *boni dispensatores gratiae* (1 Petr 4, 10).

5. 4) Ať po každém představení vždy následuje odpovídající kritická diskuse vedená knězem, který je vhodně připraven a má spolehlivou spiritualitu.

5) Rektor se souhlasem místního ordináře dohlédne na zvláštní přípravu takového kněze, a je-li to možné, ještě navíc usnadní jeho účast na zdokonalovacích kurzech a vybaví knihovnu profesorů hlavními díly kinematografické kritiky [...].“

13. PAVEL VI. Promluva na I. Národním kongresu ACEC (7. červenec 1964) o znalosti magisteria:

„4. Magisterium vydalo řadu dokumentů [...]. Tyto dokumenty nám radí, abychom vám dali doporučení: postarejte se o to, abyste tyto dokumenty dobře znali, abyste dobře věděli, jaké je mínění církve o tom, co se týká vaší činnosti. Nelitujte toho, dávat přednost vysoce promyšleným, spolehlivým a humánním naukám magisteria před teoriemi světských učitelů, myšlenkami moderních umělců, kritiků a veřejného mínění. Naše učení i v této oblasti, kde se věci neustále vyvíjejí a každý den se objevují nové nestálé názory, není těžkým řetězem, který by bránil sledovat rychle se rozvíjející fakta a názory. Spíše tvoří jistou oporu, abyste nebyli přemoženi, je hodnotícím kritériem, které nám pomáhá všechno pochopit, posoudit a správně uspořádat. Je zdrojem správných myšlenek a zkušeností a ten, kdo ho zná, může zaujmout své postavení s autoritou, úctou, se schopností být chápavým vůdcem a pomocí. Je to svědectví o zralosti a můžeme říci: *Ut iam non simus parvuli fluctantes et circumferamur omni vento doctrinae* (Ef 4, 14).“

14. II. Vatikánský koncil. Dekret o pastorační službě biskupů v církvi *Christus Dominus* (28. října 1965), o využívání hromadných sdělovacích prostředků biskupy, v kap. II: *Biskupové a místní církve*:

„13. [...] při hlásání křesťanského učení ať se snaží užívat různé prostředky [...] veřejné projevy [...] tisk a různé hromadné sdělovací prostředky, které je rozhodně třeba využívat k hlásání Kristova evangelia.“

15. PAVEL VI. Apoštolský list *Ecclesiae Sanctae* pro aplikaci některých dekretů II. vatikánského koncilu (6. srpna 1966. AAS 58 (1966) 757), předkládá na téma článku 16 dekretu *Christus Dominus* a článku 19 dekretu *Presbyterorum ordinis*:

„7. Biskupové, jednotlivě nebo společně, mají dbát o to, aby všichni kněží, i ti, kteří jsou zapojeni do pastorage, absolvovali hned po kněžském svěcení roční kurz s přednáškami, aby tak získali širší pastorační znalosti a zároveň získali lepší teologické, morální a liturgické vzdělání.“

16. PAVEL VI. Encyklika *Sacerdotalis caelibatus* (24. června 1967. AAS 59 (1967) 567). Výňatky jsou převzaty z druhé části encykliky, kde se odkazuje na prostředky, které napomáhají žít vyrovnaně v dokonalé čistotě:

„60. [...] Těžkosti a problémy, pro které je některým kněžím obtížné nebo dokonce nemožné zachovávat celibát, nežádka vyplývají z formace, která pro hluboké změny v této poslední době není vůbec adekvátní tomu, aby formovala osobnost hodnou Božího muže (1 Tim 6, 11).

65. Pokud je už potvrzena kandidátova způsobilost a on byl přijat, aby nastoupil formaci, která ho dovede ke kněžství, musíme se postarat o postupný rozvoj jeho osobnosti, a to fyzickou, intelektuální a mravní výchovou, která směřuje k osobnímu ovládní a kontrole pudů, citů a vášní.

70. Mladí muži musejí být přesvědčeni, že nemohou na své ne snadné cestě vytrvat bez zvláštní askeze, vyšší než se vyžaduje od všech ostatních věřících, a která je vlastní kandidátům kněžství. Přísná [...] askeze spočívá v uvědoměném a vytrvalém osvojování těch ctností, které dělají z muže kněze: [...] moudrost a spravedlnost, statečnost a mírnost [...] čistota sladěná se všemi ostatními nadpřirozenými ctnostmi [...]. Takto kandidát kněžství vospěje ve vyrovnanou, silnou a zralou osobnost.

77. S vědomím svého plného sebedarování Pánu ať se kněz brání citovým sklonům, které uvádějí do pohybu vášně nedostatečně osvěcované a usměrňované rozumem, a ať si dá pozor, aby nebezpečné náklonnosti srdce nezdůvodňoval duchovními motivy nebo potřebou apoštolátu.“

17. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. Oběžník *Menší semináře* (23. května 1968. *Enchiridion Vaticanum*, III., s. 161):

„Toto zařízení má jasný cíl: podporovat klíčící povolání. Z toho vyplývá povinnost vedení v souladu s věkem a dobou, v užším kontaktu se situací vlastní rodiny, farnosti, hnutími mládeže. Za tímto účelem mají být používány hromadné sdělovací prostředky v souladu s moudrými výchovnými pokyny.“

18. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (11. března 1985). O hromadných sdělovacích prostředcích hovoří výslovně č. 68 a 69. Dále jsou velmi četné odkazy, které se více či méně vztahují k těmto pasážím. Z pěti bodů, které jsou uvedeny níže, náleží č. 4 k *úvodu*; č. 67, 68 a 69 jsou součástí kap. X. a týkají se pastoračních a didaktických hledisek; č. 89 v kap. XIV. pojednává o formování kritického úsudku:

„4. Kněžská služba je v dnešní době vykonávána ve zcela nových podmínkách, které se projevují v nových nárocích lidí a v druhu současné civilizace. Tyto aspekty kultury naší doby musejí být neustále brány v potaz, protože činnost kněze i příprava ke kněžství s nimi musí počítat. Ostatně mladí lidé, kteří dnes vstupují do semináře, jsou začleněni do společnosti prostřednictvím různých forem sociální komunikace, které se týkají náboženství a zvláště činnosti kněze.

67. Ať se učí vyjadřovat tak, jak to odpovídá dnešním lidem, k čemuž kněží skutečně nutně potřebují ovládat umění mluveného a psaného slova.

68. Protože v dnešní kultuře se lidé vzdělávají a získávají rozhled nejen pomocí knih a učitelů, nýbrž jsou stále více závislí na audiovizuální technice, proto je nanejvýš nutné, aby ji kněží uměli správně využívat, tedy aby se jí pasivně nepoddávali, ale byli schopni uplatňovat svůj kritický úsudek. Toto bude možné pouze tehdy, když budou v semináři jak teoreticky, tak prakticky vzdě-

lávání kompetentními osobami, cvičeními konanými s rozvahou a přiměřeně, aby dokázali tyto prostředky vhodně využívat, vzdělávat k jejich užívání věřící a účinně je uplatňovat v apoštolátu.

69. Od prvních ročníků semináře a ještě více s přibývajícím věkem a postupnou formací mají být seminaristé uváděni do sociální problematiky života, zejména vlastní země, aby se studiem různých oborů, lidských situací a každodenních událostí naučili zabývat se společenskými problémy a rozpory. Mají poznat jejich povahu, vzájemné vztahy, obtíže a následky a konečně objektivně a ve světle přirozeného zákona a evangelního učení nalézat řešení.

89. Seminaristé se naučí kritickému přístupu hodnocením moderní kultury a čtením současných autorů. Přitom mají přijmout to, co je dobré, a odmítnout to, co dobré není. Za tímto účelem bude velmi užitečné, aby se svými profesory četli časopisy a knihy a následně vedli kritickou diskusi.“

19. KONGREGACE PRO KLÉRUS. *Všeobecné katechetické direktorium* (11. dubna 1971):

„123. [...] Je též úlohou katecheze vychovávat křesťany, aby rozeznávali podstatu a hodnotu toho, co ‚hromadné sdělovací prostředky‘ předkládají. To samozřejmě předpokládá technickou znalost způsobu vyjadřování těchto prostředků.“

20. SEKRETARIÁT PRO JEDNOTU KŘESŤANŮ. Ekumenický direktář, II. část: *Ekumenická spolupráce v institucích vyššího studia* (16. dubna 1970. *Enchiridion Vaticanum*, II., 1976, s. 1044).

„92, § 13 [...] Zatímco všeobecné nebo systematické vzdělání, zejména exegeze, dogmatická a morální teologie, má být poskytováno katolickými profesory, mohou katoličtí studenti navštěvovat školy, které vyučují praktické obory, jako jsou biblické jazyky, hromadné sdělovací prostředky, sociologie náboženství, nako-lik se taková nová věda opírá o skutečnost. [...] Je na představe-
ných, aby stanovili všechny tyto možnosti na základě vyslechnutí názorů žáků a podle pravidel semináře a norem stanovených ordi-
nářem, jemuž podléhají.“

21. PAVEL VI. Apoštolský list *Octogesima adveniens*, kard. Maurizi-ovi Royovi, předsedovi *Rady pro laiky* a Papežské komise pro *Iustitia et pax*, k 80. výročí encykliky *Rerum novarum* (1891–1971) (14. května 1971. AAS 63 (1971) 415). Pojednává o psychologicko-sociálním vlivu hromadných sdělovacích prostředků:

„20. Mezi největšími změnami naší doby nechceme přejít mlčením den ode dne rostoucí úlohu hromadných sdělovacích prostředků a jejich vliv na smýšlení, informovanost, na proměny lidských institucí i samotné společnosti. [...] Jak bychom se tedy neměli ptát na skutečné držitele této moci, na to, jaké sledují cíle a jaké prostředky k tomu používají, a konečně na ohlas jejich působení, pokud jde o uplatňování osobních svobod, o oblast politickou a ideologickou, o život sociální a hospodářský i o kulturu?“

22. PAPEŽSKÁ KOMISE PRO HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY. Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio* (23. května 1971). Pojednává o formaci obecně (č. 64), zejména pak o formaci uživatelů (č. 15, 65–66, 69 a 107), spolupracovníků sdělovacích prostředků (č. 106), o jejich vzdělávání v morálce a katechezi (č. 108) a o přínosu kněží a jejich zvláštním vzdělávání (č. 110 a 111):

„64. Naléhavým úkolem je pedagogika sdělovacích prostředků, která musí dokonale zprostředkovat funkční zásady prostředků sociální komunikace. To podstatné, o čem se mluví v této instrukci, by mělo být dnes společným majetkem všech lidí. Sdělovací prostředky přispívají plně k rozvoji člověka teprve tehdy, když pochopil jejich podstatu a jejich využívání. Kdo zná jejich význam jen povrchně, snadno zužuje prostor své svobody. Předmětem této vzdělávací práce musí být podání zvláštních vlastností jednotlivých prostředků, jejich organizační formy a struktury v dané oblasti a konečně podání zásad správného věcného zacházení s nimi. O tom všem se musí pojednávat vždy z hlediska člověka a společnosti.

15. Nesmí být také opomenutý žádný pokus správně poučit příjemce (čtenáře, posluchače, diváka), aby to, co je jim nabízeno ve sdělovacích prostředcích, bylo správně vysvětlováno, aby z toho měli pokud možno co největší prospěch, a tak aby se nakonec

aktivně zúčastnili života společnosti. Jen tak mohou být sdělovací prostředky plně účinné.

65. Příjemci potřebují úvodní pedagogiku sdělovacích prostředků, aby je s užitekem využívali. Z toho mají nejen osobní užitek, daleko víc pomáhá taková pedagogika k tomu, aby každý mohl přispívat k dialogu a tvůrčí spolupráci ve společnosti. Musí ji však také umět převést do praxe. Nakonec tato pedagogika umožňuje, aby se příjemci účastnili boje za spravedlnost ve světě a za odstranění alespoň té největší nerovnosti mezi bohatými a chudými národy.

66. Proto musí sdělovací prostředky využívat metodiku výchovy, která odpovídá nejnovějšímu stavu vývoje, která je přizpůsobena věku příjemců a je dostatečná. Taková nabídka by měla být všem snadno přístupná. V rámci pokročilé pedagogiky sdělovacích prostředků by měli být k dispozici odborníci pro vzdělávací kurzy a přednášky, diskusní kroužky a semináře, právě tak jako pro kurzy dalšího vzdělávání.

69. Tato pedagogika sdělovacích prostředků se musí systematicky pěstovat právě ve škole. Žáci všech věkových stupňů mají být krok za krokem a cílevědomě uváděni do základů a základních pravidel tisku i novějších sdělovacích prostředků až k jejich smysluplnému a praktickému využívání. Toto vyučování musí mít ve školních osnovách své pevné místo a být doplňováno zvláštními kurzy a praktickými cvičeními, která povedou odborníci.

67. Mládež je třeba vychovávat ke kritickému chápání umění, dobrému vkusu a osobní mravní zodpovědnosti při výběru knih, filmů, rozhlasových a televizních pořadů [...].

107. Církev vidí naléhavou nutnost, aby sama nabízela příjemcům výchovu ke správnému užívání sdělovacích prostředků [...]. Tím slouží samotné sociální komunikaci, neboť jen dobře vyškolení příjemci mohou vést se sdělovacími prostředky účinný dialog a dát najevo své nároky na kvalitu jejich nabídky. Katolické školy a vzdělávací ústavy musejí ještě intenzivněji plnit své závažné poslání v této oblasti. Mají příjemce vzdělávat tak, aby byli nejen dobrými čtenáři, posluchači a diváky, ale aby také sami dokázali používat ‚univerzální řeči‘, která je vlastní sdělovacím prostřed-

kům. Tak se stanou v plném smyslu občany epochy sociální komunikace, která, jak se zdá, nyní začíná.

106. Biskupové a kněží, řeholníci a laici, kdo nějakým způsobem reprezentují hlas církve, jsou stále častěji vyzýváni, aby přispívali do tisku, rozhlasu, televize a filmu. Taková spolupráce, k níž by se vlastně mělo ještě více dodávat odvahy a podněcovat ji, může mít nad očekávání velký účinek. Podstata sdělovacích prostředků vyžaduje od každého, kdo je v nich činný, zkušenost v psaní, mluvení a vystupování; musí se důkladně vyznat ve svém řemesle. Úlohou speciálních církevních míst a jiných odborných zařízení je starat se, aby současní i budoucí pracovníci sdělovacích prostředků byli pečlivě vzděláni a včas připraveni.

108. Také v učebních oborech teologie, v nichž se dotýkají učební látky, především v morální a pastorální teologii, by měly všechny formální a obsahové problémy sociální komunikace najít své místo. Základní rysy těchto otázek by měly navíc být přijaty do katechetických učebnic. Aby se tak stalo věcně správně, musejí teologové do všech podrobností rozpracovat tematiku uvedenou v prvním díle této Instrukce.

110. Biskupové, kněží, řeholníci a laická sdružení musí podle vlastní zodpovědnosti přispívat k výchově pro sdělovací prostředky z křesťanského hlediska. Přitom ale nesmí být opomíjen vztah k celé společnosti. Je nutné, aby z vlastního popudu získávali potřebné znalosti a průběžně se informovali o nejnovějším vývoji. To předpokládá určité znalosti a přímý styk se sdělovacími prostředky. Budou se spolu s pracovníky v komunikaci důkladně zabývat problémy sociální komunikace, sdělovat a vyměňovat si zkušenosti.

111. Budoucí kněží, řeholníci a řeholní sestry se musejí v době přípravy na svá povolání důkladně seznámit s rolí a účinky sdělovacích prostředků v lidské společnosti a musejí být zasvěceni do používání této techniky; jinak by zůstali zcela vzdáleni životu a nebyli by na svůj pozdější apoštolát dobře připraveni. Zprostředkování takovýchto znalostí musí být pevnou součástí jejich vzdělání. Bez tohoto předpokladu nemůže nikdo účinně vykonávat apoštolát ve světě, který je každým dnem silněji těmito prostředky ovlivňován. Kněží a řeholníci mají dále přesně znát proces vytváření veřejného mínění a přizpůsobit se dobře. Neboť Boží slovo

má být hlášáno dnešnímu člověku, a sdělovací prostředky prokazují tomuto úkolu důležitou službu. Má-li někdo z kněžského a řeholního dorostu obzvláštní nadání a schopnosti pro práci ve sdělovacích prostředcích, má být dále vzděláván tímto směrem.“

23. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. Výchovné směrnice pro formaci ke kněžskému celibátu: k uskutečnění encykliky Pavla VI. *Sacerdotalis caelibatus* (11. dubna 1974. *Enchiridion Vaticanum*, V., 1979, s. 188). Ve IV. části o *Výchovné funkci semináře* poslední odstavec převzatý níže pojednává o *Funkci sdělovacích prostředků*:

„89. Hromadné sdělovací prostředky mají důležitou úlohu ve výchově dnešního člověka a stejně i kněze, protože nejsou zjevně vzdálené problému formace k dokonalé čistotě. Široce se totiž dnes využívají i ve službě sexualitě. Problém se tedy týká osobního hlediska kněze, který využívá, lépe či hůře, tyto prostředky a dostane se pod jejich vliv. Týká se to také pastoračního hlediska kněze, který jako pastýř ví, že tyto nástroje přispívají k informovanosti, vzdělání a zralosti věřících v sociálním citění, a měl by být schopen jim pomoci, aby tyto informační zdroje využívali ke svému prospěchu a viděli i jejich možný škodlivý vliv (srov. II. VATIKÁNSKÝ KONCIL. Dekret *Inter mirifica*; PAPEŽSKÁ KOMISE PRO HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY. Pastorační instrukce *Communio et progressio*).

Nejen pro své vlastní vzdělávání, ale také pro skutečnou přípravu k apoštolátu je vhodné, aby kandidáti kněžství byli uvedeni do užívání hromadných sdělovacích prostředků. Obecně ať se cvičí v umění sdělovat dnešním lidem ústně nebo písemně myšlenky způsobem odpovídajícím moderní mentalitě.

Jde zjevně o nesmírně závažný problém, pokud zohledníme skutečnou situaci současného tisku a rozsah působení rozhlasu a televize. Vnější a vnitřní okolí semináře je značně závislé na používání těchto prostředků, které významně ovlivňují formaci nebo deformaci kandidátů kněžství.

Pedagogický problém, který hromadné sdělovací prostředky znamenají, tedy nelze redukovat pouze na usměrňování způsobu, kterým se používají. Je to především problém pozitivní výchovy, úvahy nad sociálním fenoménem, do něhož jsme ponořeni, problém připravenosti učitelů schopných zajistit tento aspekt forma-

ce. Jde nejen o omezení škod prostředku, který může být nebezpečný, ale i o výchovu lidí schopných žít odpovědně v konkrétních okolnostech každodenního života.“

24. PAVEL VI. Poselství k VIII. Světovému dni sdělovacích prostředků (16. května 1974. *L'Osservatore Romano* 17. května 1974) na téma *Hromadné sdělovací prostředky a evangelizace současného světa*:

„10. Naše pozornost je zaměřena na hledání obnovy metod apoštolátu používáním nových audiovizuálních prostředků a tisku v katechezi, během různé výchovné činnosti, při prezentaci života církve, její liturgie, obtíží, ale zvláště svědectví víry a lásky, která oživuje a obnovuje.

Konečně má využívání sdělovacích prostředků takový význam, že dosáhne do těch zemí, prostředím a k lidem, kteří jsou z nějakého důvodu izolováni od přímého hlásání slova, buď kvůli nedostatku služebníků slova, anebo kvůli tomu, že tam církev nemůže svobodně konat své poslání.“

25. PAVEL VI. Promluva (22. června 1974. *L'Osservatore Romano*, 23. června 1974) o vlastních úkolech kněze:

„17. Kněží jsou tak jako Ježíš a apoštolové zcela ve službě Bohu a člověku: je to jejich určení. Odtud také vychází povinnost stálé formace, která je jim uložena jako neustálý ‚růst‘ [...]; pastorační formace, při níž ve světle dokumentů II. vatikánského koncilu hledají a informují se, jak účinněji sloužit světu, v němž jsou povoláni žít a působit ve jménu Krista; doktrinní formace postavená na víře a přizpůsobená době, která jim pomáhá lépe pochopit svět, nejen fenomenologickým studiem, ale spíše živou mízou Zjevení a Tradice, aby měli pevného ducha a byli tak kvasem v těstě a přinášeli světu světlo Kristovo.“

26. PAVEL VI. Promluva na prvním generálním shromáždění synodu biskupů o evangelizaci – 1974 (27. září 1974. AAS 66 (1974) 563):

„Nemůžeme opominout nesmírné, dříve nemyslitelné možnosti, které dnešní svět staví do cesty těm, kteří ve jménu Krista hlásají radostnou zvěst (Řím 10, 15). Kdo ostatně může vypovědět, jak široké obzory otvírají sdělovací prostředky pro šíření slova

spásy? [...] Proto je nutné pojmout evangelizaci tak, aby se otevírala potřebám dnešní doby v souvislosti s metodami, iniciativami, koordinací a formací hlasatelů evangelia.“

27. SYNOD BISKUPŮ – 1974 o evangelizaci, synodální deklarace *In Spiritu Sancto* (25. října 1974. *Enchiridion Vaticanum*, V., 1979, s. 619):

„9. [...] Hlásání evangelia je určeno různými prvky, hluboce spojenými se samotnými posluchači Slova: jejich potřeby, touhy, způsob mluvení, cítění, myšlení, posuzování, navazování vztahů atd. [...]. Kromě toho pokrok v oblasti sdělovacích prostředků otevřel nové cesty evangelizaci v souladu s myšlením a jednáním dnešních lidí.“

28. PAVEL VI. Promluva na zakončení Synodu biskupů o evangelizaci – 1974 (26. října 1974. AAS 66 (1974) 635):

„Tento synod byl plodný, protože dnes je v církvi živé vědomí a pevná vůle jednat, která nás povzbuzuje k využívání také všech vnějších pomůcek, které nám dnes poskytuje umění nebo technické vynálezy, abychom kázáním šířili po celém světě radostnou zvěst.“

29. SEKRETARIÁT PRO JEDNOTU KŘESŤANŮ. Směrnice a podněty pro aplikaci koncilní deklarace *Nostra aetate* (1. prosince 1974. AAS 67 (1975) 73). O formaci pedagogů:

„Informace o těchto otázkách je třeba poskytnout na všech stupních křesťanské výuky a výchovy. Mezi informačními prostředky zaujímají významné místo hromadné sdělovací prostředky (tisk, rozhlas, film, televize). Jejich účinné využití předpokládá zvláštní přípravu vyučujících a vychovatelů ve školách i v seminářích a na univerzitách.“

30. STÁTNÍ SEKRETARIÁT. Dopis předsedovi OCIC, Lucienu Labelle (4. dubna 1975):

„Kněží a odpovědní laici se mají snažit o to, aby učinili svět filmu vnímavým vůči skutečným lidským a evangelním hodnotám, stavěli tyto hodnoty proti nepřátelským ideologiím a napomohli církevním institucím, které koordinují tento apoštolát, aby působily účinněji.“

31. PAVEL VI. Apoštolská exhortace o hlásání evangelia *Evangelii nuntiandi* (8. prosince 1975. Praha: Zvon, 1990). Výňatky pojednávají o adaptaci a o věrnosti řeči v místních podmínkách a o přípravě evangelizátorů:

„63. Jednotlivým prvkem jednotlivých církví nejsou jen jejich členové, nýbrž i jejich tužby, zvláštní vlohy i meze, způsob jejich modlitby, jejich světový i životní názor. Právě tím se od sebe navzájem liší a jejich úkolem je přizpůsobit tomuto svému zvláštnímu prostředí základní obsah evangelijního poselství a – aniž by se tím nějak změnily jeho základní pravdy – přetavit ho takovým způsobem, aby mu členové těchto církví dobře rozuměli. Evangelium jim tedy musí být hlášáno jejich jazykem. K této přeměně, k tomuto přetavení musí dojít [...] na poli liturgie, katecheze, teologické formulace, druhotných církevních struktur a jednotlivých církevních úřadu a služeb. Výraz ‚jazyk‘ je zde třeba chápat ani ne tak ve smyslu sémantickém a literárním, jako spíše v tzv. antropologickém a kulturním smyslu.

73. Pro všechny tyto hlasatele evangelia je nezbytná důkladná příprava. To platí o to více pro ty, kdo se věnují službě slova. Ti, kdo mají za úkol předávat Boží slovo ostatním, musí být stále hlouběji přesvědčeni o jeho velikosti a bohatství a musí si dávat velký pozor, aby jejich řeč a výrazy, jimiž Boží slovo hlásají, byly důstojné, přesné a přiměřené. Všichni vědí, jak je dnes důležité umění mluvit. Jak by je tedy mohli zanedbávat kazatelé a katecheté? Chováme velké přání a naději, že v každé místní církvi budou biskupové pečovat o přiměřenou formaci všech služebníků Božího slova. Důkladnou přípravou v nich vzroste nepostradatelná sebejistota a zároveň i nadšení pro hlásání Krista v naší době.“

32. SYNOD BISKUPŮ – 1977, o katechezi v dnešní době, XX. *Propositiones*, čtené na XV. generálním shromáždění 21. října 1977 a schválené XVI. shromážděním 22. října 1978:

„Dnes poskytují hromadné sdělovací prostředky katechezi možnost, které se nemůžeme vzdát [...]. Velké množství křesťanů podléhá vlivu těchto prostředků, aniž by byli připraveni na kritickou reakci. Tyto prostředky, zvláště rozhlas a televize, jsou jediné, které mohou pomoci lidem na vzdálených místech, na okraji společnosti nebo takovým, kteří žijí v situaci omezující nábožen-

skou svobodu, aby se mohli účastnit na životě církve. Mají také velký dopad na utváření ‚veřejného mínění‘; katecheze je má užívat správným a účinným způsobem a vychovávat křesťany, aby je používali s kritickým úsudkem, aby tak neutralizovali škodlivé účinky [...]. Ať se dále připravuje z hlediska náboženského i technického schopný personál, který se účinně zapojí do tohoto apoštolátu.“

33. PAVEL VI. Poselství k XII. Světovému dni sdělovacích prostředků na téma: *Očekávání, práva a povinnosti posluchačů* (23. dubna 1978. AAS 70 (1978) 341):

„Jestli je pravda, že budoucnost lidské rodiny závisí ve velké míře na užívání vlastních komunikačních prostředků, je nutné věnovat formaci uživatelů přednostní místo jak v oblasti pastorační, tak obecně ve výchovném působení. První vzdělávání v této oblasti má začít v rodině [...]. Pak má pokračovat ve škole. II. vatikánský koncil stanovil, že toto vzdělávání je zvláštní úkol v katolických školách všech stupňů (srov. dekret *Inter mirifica*, 16) a v křesťanských sdruženích vzdělávací povahy, a dodává: „Aby se rychleji dosáhlo tohoto účinku, má se v katechezi dbát na výklad a vysvětlení katolické nauky a disciplíny v této oblasti“ (*tamtéž*). Vyučující nemají zapomínat, že jejich pedagogické působení probíhá v kontextu, v němž mnoho vysílání a představení, které se dotýkají víry a morálních principů, každý den proniká k jejich žákům, kteří tak mají potřebu stálého vysvětlování a usměrňování.“

34. JAN PAVEL I. Promluva k římskému kléru po zvolení (7. září 1978. *L'Osservatore Romano*, 1. října 1978):

„4. Tato ‚velká‘ disciplína potřebuje odpovídající atmosféru, především usebrání. Kolem nás je neustálý pohyb a hlas lidí, novin, rozhlasu a televize. S mírou a disciplínou, která náleží knězi, musíme říci: ‚Za určitou hranici pro mě, kněze Pána, neexistujete. Pro svoji duši potřebuji trochu ticha. Odděluji se od vás, abych se spojil se svým Bohem.‘ Mnoho dobrých věřících si dnes přeje vidět, že jejich kněz je stále spojen s Bohem.“

35. JAN PAVEL II. Promluva k představitelům UNDA (25. října 1978. *L'Osservatore Romano*, 28. října 1978): o rozhlasu a televizi:

„[...] Tato evangelizace vyžaduje nejvyšší kompetentní a profesionální využívání rozhlasu, televize a audiovizuální techniky [...]. Tohoto cíle lze dosáhnout jen s profesionálním přístupem, který vylučuje jakoukoli povrchnost a improvizaci.“

36. JAN PAVEL II. Apoštolská konstituce o církevních univerzitách a fakultách *Sapientia christiana* (15. dubna 1979. Řím: Křesťanská akademie, 1998). V I. části: *Všeobecné předpisy*, Stať VIII.: *O didaktických záležitostech* se vyjadřuje takto:

„Čl. 55. § 1. Fakulta ať je vybavena rovněž technickými, např. audiovizuálními, přístroji, které napomáhají vyučovacímu procesu.

§ 2. Podle zvláštního charakteru a cíle univerzity nebo fakulty ať jsou zřízeny také badatelské instituty a vědecké laboratoře či jiná zařízení, nezbytná pro dosažení jejího vlastního cíle.“

37. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. Instrukce o liturgické formaci v seminářích *In ecclesiasticam futurorum* (3. června 1979. *Enchiridion Vaticanum*, VI., 1980, s. 1044). V II. části: *Výuka posvátné liturgie v seminářích*, v č. 59 píše:

„Je nezbytné vyučovat seminaristy umění slova a gest i užívání komunikačních prostředků. Je velmi důležité, aby při slavení liturgie věřící rozuměli, co říká nebo čte kněz buď při homilii, nebo když pronáší slova modliteb, ale také tomu, co má vyjádřit úkony. Tato formace je důležitá pro liturgickou obnovu, která si zaslouží zvláštní péči.“

38. JAN PAVEL II. Apoštolská exhortace katecheze v církvi *Catechesi tradendae* (16. října 1979. Řím: Křesťanská akademie, 1982):

„46. Od ústního vyučování apoštolů a od listů kolujících mezi jednotlivými církvemi katecheze nikdy nepřestala hledat nejvhodnější cesty a prostředky pro plnění svého poslání za aktivní účasti obcí věřících a z podnětu duchovních pastýřů. Takové úsilí musí pokračovat.

Samovolně zde přicházejí na mysl velké možnosti, jež poskytují hromadné sdělovací prostředky: televize, rozhlas, tisk, gramofonové desky, magnetofonové pásky, prostě celá tato audiovizuální oblast.

Snahy, které byly podniknuty na tomto poli, opravňují k největším nadějím. Zkušenosti např. dokazují, jaký ohlas má rozhlasové či televizní vyučování, umí-li spojit esteticky vhodnou formu a úroveň s dokonalou věrností učitelskému úřadu. Církev má v současné době mnoho příležitostí, jak tyto otázky projednávat, např. během tzv. dnů hromadných sdělovacích prostředků.“

39. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. List místním ordinářům o *Duchovní formaci v seminářích* (6. ledna 1980. *Enchiridion Vaticanum*, VII., 1982, s. 68). Ve II. části: *Směrnice*, v č. 3: *Slovo o kříži*: „*duchovní oběti*“ předkládá:

„[...] kněz nemůže všechno vidět, všechno slyšet, cokoliv říci [...]. Seminář v něm má vypěstovat schopnost, aby se ve vnitřní svobodě obětoval a zachovával rozumný osobní řád.“

40. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI. *Všeobecné pokyny k mešnímu lekcionáři* (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006). V kapitole II.: *Bohoslužba slova ve mši*, v I. části: *Boží slovo ve mši*, se článek 34 vyjadřuje takto:

„Je také třeba, aby lektori měli na ambonu dost světla ke čtení a podle potřeby mohli použít současné techniky, aby je věřící mohli dobře slyšet.“

41. *Codex iuris canonici*, Libreria Editrice Vaticana, 1983 – promulgován Janem Pavlem II. 25. ledna 1983 s konstitucí *Sacrae disciplinae leges*, vešel v platnost 27. listopadu téhož roku (viz *Kodex kano-nického práva*. Praha: Zvon, 1994). Z devíti kánonů, které pojednávají o prostředcích sociální komunikace – 666, 747, 761, 779, 804, 822, 823, 1063 a 1369 – předkládáme pět, které se nějak týkají zvláštní formace kněží.

kán. 666 v II. knize *Boží lid*, ve III. části: Společnosti zasvěceného života a společnosti apoštolského života, hlava IV., Povinnosti a práva řeholních společností a jejich členů:

„Při využívání hromadných sdělovacích prostředků se zachová nutné moudré uvážení a nepoužije se toho, co je škodlivé vlastnímu povolání a nebezpečné pro čistotu zasvěcené osoby.“

kán. 747 ve III. knize, *Učitelský úřad církve* říká:

„§ 1. Církev má toto vrozené právo hlásat evangelium všem národům nezávisle na jakékoliv lidské moci a také za použití svých vlastních hromadných sdělovacích prostředků.

§ 2. Církvi přísluší vždy a všude hlásat mravní zásady včetně těch, které se týkají společenského pořádku, a také posuzovat kteroukoliv lidskou záležitost, pokud to vyžadují základní práva lidské osobnosti nebo spása duší.“

kán. 761, rovněž v knize III., *Učitelský úřad církve*, tentokrát ve statí I., *Služba Božímu slovu*, říká:

„K hlásání křesťanské nauky se používá různých prostředků, které jsou k dispozici, především kázání a katechetické výuky, které zaujímají vždy první místo, ale také výuky ve školách, na vysokých školách, konferencích a různých shromážděních, a také jejího šíření veřejnými prohlášeními zákonných představených při různých příležitostech, tiskem a jinými hromadnými sdělovacími prostředky.“

kán. 779 v téže knize a téže statí, v hlavě II., *Katechetická výuka*:

„Katechetická výuka se koná za použití všech prostředků, didaktických pomůcek, hromadných sdělovacích prostředků, které jsou považovány za zvláště účinné, aby si věřící s ohledem na své vlohy, schopnosti, věk, životní situaci mohli plněji osvojit katolickou nauku a vhodněji ji uplatnit v praxi.“

kán. 822, rovněž v knize III., avšak ve statí IV., Hromadné sdělovací prostředky a zvláště knihy, ustanovuje o využití hromadných sdělovacích prostředků:

„§ 1. Pastýři církve se snaží při plnění svého úkolu podle práva vlastního církvi využívat hromadných sdělovacích prostředků.

§ 2. Tito pastýři dbají, aby věřící byli poučeni, že jsou povinni spolupracovat na tom, aby používání hromadných sdělovacích prostředků bylo oživeno duchem pravého lidství a křesťanství.

§ 3. Všichni křesťané a hlavně ti, kteří mají jakýmkoliv způsobem podíl na jejich utváření nebo používání, se přičiňují, aby tyto prostředky pomáhaly pastorační činnosti tak, aby církev i s jejich pomocí účinněji vykonávala své poslání.“

42. JAN PAVEL II. Poselství k XIX. Světovému dni (19. května 1985) na téma: *Hromadné sdělovací prostředky pro křesťanskou podporu*

mládeže (15. dubna 1985. *L'Osservatore Romano*, 27. dubna 1985, s. 5). Dva převzaté odstavce obsahují jednu z prvních zmínek magisteria o kybernetice a dále výzvu k teoretické a praktické formaci seminaristů.

„Svět sociální komunikace je dnes zapojen do závratného rozvoje, který je složitý a nepředvídatelný – pro označení vzájemného působení mezi technologií a elektronikou se dnes mluví o kybernetické době. Je též součástí komplexu problémů, které vznikly, když se užíváním satelitů a překonáváním hranic vesmírných prostorů otevřely nové obzory. Jde o revoluci, která nejen že zahrnuje změnu systémů a techniky komunikace, ale také zaujímá celý kulturní, sociální a duchovní svět lidské osoby [...].

[...] To zjevně vyžaduje: 1) hluboké výchovné působení v rodině, ve škole, ve farnosti a prostřednictvím katecheze, aby byli mladí lidé poučeni o vyváženém a řádném užívání sdělovacích prostředků a získali pomoc při formování kritického úsudku ve světle víry o věcech, které vidí, slyší a čtou (srov. *Inter mirifica*, 10, 16; *Communio et progressio*, 67–70, 107); 2) zvláště pečlivou teoretickou a praktickou formaci v seminářích [...] nejen pro dosažení dostatečného ovládání sdělovacích prostředků, ale také pro uskutečnění jistých možností souvisejících s posílením dialogu v lásce a společenství (srov. *Communio et progressio*, 108, 110, 115–117).“

TÉMATICKÝ PŘEHLED

Úvodní poznámka

Zdánlivá složitost tohoto tématického přehledu nemá čtenáře odrážet. Má pouze ukázat interdisciplinární rozměr, který je charakteristický pro vědu a studium týkající se lidské komunikace, zejména pro vědu a studium současné komunikace prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků jak celkově, tak jednotlivě, zvláště pokud je studium spojeno s humánně kulturními i křesťansko-morálními cíli. Konečně lze říci, že se zde více nebo méně přímo sbíhají všechny humanitní vědy: od sémiologie, lingvistiky, filosofie, psychologie, sociologie, sociální a kulturní antropologie [...] až po pedagogiku, didaktiku, technologii, ekonomii, právo, umění výtvarné a hudební, literární a dramatické [...] a také – zejména pro ty, kteří jsou zaměřeni na apoštolát – teologii, zvláště morální a pastorální.

Je samozřejmě nemyslitelné předložit vyčerpávající studii jak o všech hromadných sdělovacích prostředcích, tak i o všech zmíněných disciplínách. Není náhodou, že odborníci na hromadné sdělovací prostředky se obecně omezují na prohloubení toho či onoho prostředku nebo jedné disciplíny podle svého osobního zájmu a kulturních a profesních možností. Stejně tak odborné publikace jsou ponejvíce ve formě pojednání a výzkumu vybraných oblastí. Zvláštní cíl těchto směrnic – kterým je, jak připomínáme, humánně kulturní a zároveň křesťansko-morální formace budoucích kněží, aby dokázali správně využívat všechny komunikační prostředky nejdříve osobně, a pak i v pastorači – zahrnuje nutně přiměřenou mezioborovou prezentaci už na základní úrovni formace studentů (srov. Směrnice, 16), ale také, a zejména, ve formaci druhého stupně, tedy ve stadiu pastorální formace. Obě dvě jsou pak přípravou na dvě různé oblasti. Je to na jedné straně teoretická a praktická formace – ta má připravit síly, které by pracovaly v různých sdělovacích prostředcích jako žurnalisté, filmoví odborníci, pracovníci rozhlasu a televize, kritici atd. – a na druhé straně akademické vzdělání pro budoucí lektory a učitele.

V praxi je při úplné formaci prvního stupně (nebo „základního“ vzdělání) vhodné probrat především č. 1–6 tohoto tematického přehledu: o lidské komunikaci obecně; č. 9–11: o jejích současných nástrojích; č. 12: o současném vývoji informatiky; č. 13–16: o jejich funkcích; č. 19: o nauce magisteria na toto téma; a č. 32: o využití komunikace prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků ze strany zasvěcených osob. Výklad těchto oborů a jejich dostatečné vysvětlení mají být podány ve dvaceti lekcích na začátku života v semináři a posléze je lze aplikovat na různé prostředky díky praktickým cvičením (Směrnice, 15 a 18b), přiměřeným úrovni studia během pobytu v semináři.

Naproti tomu při vzdělávání druhého stupně – pastorační formace ve vlastním smyslu – je třeba, aby byla kompetentními vyučujícími probrána a vyčerpávajícím způsobem pojednána všechna témata (srov. Směrnice, 23): buď rozdělené do odpovídajícího počtu lekcí a praktických cvičení podle příbuznosti oborů v rámci filozofických a teologických kurzů, anebo zařazením do zvláštního kurzu, v němž by seminarista případně mohl prohloubit určité téma a vypracovat na ně závěrečnou práci na úrovni „specializace“, což by mohlo mimo jiné poskytnout kvalifikaci ke zvláštní výuce na prvním nebo druhém stupni (srov. Směrnice, 9 a 27).

I. LIDSKÁ KOMUNIKACE

1. Vědomá lidská komunikace: pojmy a terminologie. Sémiotika. Symboly/klíče. Kodifikace/dekodifikace. Přímá a nepřímá komunikace.
2. Srovnávací schopnost symbolů/klíčových slov pro komunikaci. Vztah k vyjádřenému/sdělenému obsahu, k okruhu adresátů, způsobu účinnosti, zpětné vazbě.
3. Vývoj v čase. *Ve starověku*: tradiční komunikace. Od komunikace pomocí gest k verbální-mluvené, verbální-písemné-ideografické, písemné-alfabetické a písemné-typografické komunikaci.
4. Vývoj v čase. *V moderní době*: mediální komunikace. Od novin k filmu, rozhlasu, televizi a k současné globální kybernetické komunikaci. K informatice. Vzájemné působení mezi technolo-

gickým rozvojem, energetickými zdroji a sociokulturním vývojem.

5. Výzkumy a studie o hromadných sdělovacích prostředcích. Původ a rozvoj. Teorie a návrhy. Souhrnné zhodnocení získaných výsledků. Postřehy ohledně běžné terminologie: *masmédia*, *masová komunikace*, *audiovizuální prostředky*, *sdělovací prostředky*... a koncilní terminologie: „prostředky sociální komunikace“.
6. Některá klasická díla: H. D. Lasswell a jeho *Schéma-Formule*; C. E. Shannon – W. Weaver a *Teorie informace*; H. D. Lasswell, B. Berelson, A. A. Moles, E. Morin... a *Content analysis*; E. Katz – P. Lazarsfeld, R. K. Merton a *Two Step Flow of Communication*; J. K. Klapper a selektivní výklad-vnímání-ukládání do paměti; *Médium je poselství* a *Globální vesnice* H. Innise a M. McLuhana; *Šok z budoucnosti* A. Toffera...
7. Psychosociální jevy spojené s hromadnými sdělovacími prostředky. Socializace. Sociální mobilita. Omezení soukromí. Globálně informační akulturace. Názorově pluralitní společnost.
8. Postoj pro/proti kulturním a morálním účinkům hromadných sdělovacích prostředků. Elita/masa a „různé“ kultury. *Frankfurtská škola*: T. W. Adorno, M. Horkheimer, H. Marcuse... a „další“: možný souhlas.
9. Různé hromadné sdělovací prostředky: Tisk. Technický rozvoj: od Gutenberga po fotoelektronickou sazbu/tisk. Druhy. Informace/aktualita a „zpráva“. Žurnalistické organizace: národní a světové. Jak číst noviny.
10. Různé hromadné sdělovací prostředky: Film. Technický vývoj. Filmový „jazyk“ (zvláštní jazyk filmů) a film jako zprostředkovatel. Film mezi uměním a ideologií. Prvky filmové komunikace. Teorie o obrazové sugesci. Vznik filmu. Národní a světové ekonomicko-industriální struktury. Jak „číst“ film. Filmová kritika: částečná a úplná.
11. Různé hromadné sdělovací prostředky: Rozhlas a televize. Technické pojmy: vývoj a standard. Přenos přímý nebo ze záznamu. Vztah k tiskovým informacím a filmu. Kritické užívání rozhlasu a televize.
12. Budoucnost nastala. Kybernetika, elektronika, informatika. Od tranzistorů přes miniaturizaci k laseru. Gramofonové desky, audio- a videokazety. Počítače, paměti, databáze a satelity. K oka-

mžité komunikaci kdekoliv (pozn. red. dnes permanentní on-line).

13. Funkce: Zábava. Tendence k diktátu malé skupiny lidí ve sdělovacích prostředcích. Přímá účast (sport, turistika) a zástupná zkušenost. Únik do pasivní zábavy a esteticko-kulturní „rekreace“. Od pracovní doby k volnému času a relaxaci.
14. Funkce: Informace. Pojmy a terminologie. Co patří do „zprávy“. Zdroje a nástroje. Agentury: národní a mezinárodní. Historický vývoj: od vyučování kultury k aktualitě; od skutečnosti k právu. Současná situace a její sociální funkce. Nový „světový řád informace“; dvojí zprávy: S. Nora – A. Minc a S. Mac Bride.
15. Funkce: Propaganda a reklama. Pojmy a výrazy: autonomní a inzertní, explicitní nebo redakční, reklama přímá nebo nepřímá (a skrytá). Plakát. Moderní mechanismy přesvědčování: empirické a systematicko-motivační (Pavlov, Freud...). Vývoj v čase: od příležitostného k trvalému. Marketing. Ideologická propaganda a hromadné sdělovací prostředky v novodobých režimech. Slogan. Vzájemné ovlivňování mezi reklamou a sdělovacími prostředky dnes.
16. Funkce: Veřejné mínění. Pojmy: „mínění“ a pravda/jistota; „věřejný“ a „nevěřejný“. Nejednotné výrazy a pojmy, obsahové analýzy (prvky a faktory) fenoménu. Vývoj v čase a současný rozvoj psychosociální oblasti. Prvky výzkumu veřejného mínění. Kvantitativní nebo motivační průzkum; přímý nebo nepřímý; anketou nebo podle vzoru. Získání, hodnocení a zpracování dat. Podmínky a věrohodnost.

II. PROSTŘEDKY A NÁSTROJE KOMUNIKACE A CÍRKEV

17. Náboženská zkušenost jako komunikace. V kulturní antropologii. Ve starozákonním zjevení: od ústního podání k písemnému: společensko-náboženská pnutí přetrvávající do Ježíšovy doby. V církvi v minulosti: od rukopisného předávání k tištěnému. Socio-kulturní a politicko-náboženské problémy po Gutenbergově vynálezu knihtisku. Komunikace a církev v době sdělovacích prostředků.

18. Dřívější praxe a disciplína církve: vzhledem k tradičním sdělovacím/komunikačním prostředkům. Figurativní umění. Divadlo. Rukopis a počátky cenzury: represivní a preventivní. Knižní vydání: imprimatur a práce s privilegiem. Index. Vzhledem ke sdělovacím prostředkům: noviny, předsudky a mýty: „špatný tisk“ a „dobrý tisk“ a ne „informace“. Film: od nedůvěry k přijetí. Rozhlas a televize: od obsahu k prostředkům. Vzhledem k informované společnosti (databanky).
19. Hromadné sdělovací prostředky a magisterium. Charakteristiky a hodnoty. Hlavní dokumenty: *Vigilanti cura* Pia XI.; Promluva o ideálním filmu a *Miranda prorsus* Pia XII., dále především koncilní *Inter mirifica* a pokoncilní *Communio et progressio* a *Kodex kanonického práva*.
20. K teologii hromadných sdělovacích prostředků. Užitečná nebo nezbytná? Náležitě podmínky pro zvláštní teologii. Předložené návrhy. Prvky v magisteriu: od *Miranda prorsus* k „tezi“ a příkladům v *Communio et progressio*.

III. PASTORACE SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ OBECNĚ

21. Přirozená práva a povinnosti církve: při užívání a výuce. Povaha, oblasti a adresáti. Technicko-právní podmínky, skutečné situace a účinné využívání. Přiměřená „skrytá pomoc“.
22. Podmínky účinnosti. Široký záběr postupu. Kompetence a jednoty skupin: duchovních, řeholníků a laiků. Aktualizace údajů a vybavení, nutné ekonomické prostředky. Přednostní rozhodnutí: pozitivní spíše než negativní; humánně křesťanská formace: příjemci, poskytovatelé, pastorační činitelé.
23. Církevní a s církví spojené instituce. Obecně: oblasti a povinnosti; struktury a cíle; podmínky účinnosti. Zvláště: v římské kúrii: Papežská rada pro hromadné sdělovací prostředky. Na mezinárodní úrovni: pro tisk UCIP (*Union Catholique Internationale de la Presse*); pro film OCIC (*Organisation Catholique Internationale du Cinéma*); pro rozhlas a televizi UNDA (*International Catholic Association for Radio and Television*) (pozn. red. dnes

sloučené v SIGNIS). Na národní nebo (inter) diecézní úrovni: příslušný úřad.

24. Sdělovací prostředky a kázání. Dikce a gesta. Meze účinnosti živého slova a technických prostředků. Odpovědi magisteria: v *Inter mirifica*, v *Communio et progressio*, v direktoriu pro pastorační biskupů, ve *Všeobecném katechetickém direktoriu*, v novém *Kodexu kanonického práva*. Kázání a ne propaganda a reklama, poselství a ne protagonismus.
25. Pastorační pomůcky týkající se sdělovacích prostředků. Divadlo, figurativní umění, knižní edice a grafika, písně a zpěvy, desky a kazety, komunitní média, multimédia a minimédia.
26. Sdělovací prostředky, liturgie a udělování svátostí. Vztah mezi technikou „přítomnosti“ a účasti. Platné normy, zvláště co se týká mše svaté. Otevřené případy: rozhlas a televize a svátost manželství, svátost smíření, „účast“ na eucharistické oběti. Možné budoucí normy.
27. Informace (předpokládají se pojmy uvedené v č. 14). Potvrzení práv v mezinárodních a evropských listinách; v novějších dokumentech magisteria. Důvody, vlastníci práv a právní omezení; odpovídající úkoly: u poskytovatelů a příjemců sdělovacích prostředků. Objektivita-pravda a celistvost „pocitivé“ informace. Kodex profesní etiky mediálních pracovníků na různých úrovních. Úkol a praxe informovat se u vlastníků práv. V informatice: Práva a povinnosti ohledně soukromé oblasti (privacy) a databází.
28. Propaganda-reklama (předpokládají se pojmy uvedené v č. 15). Morální a pastorační problematika propagandy (ideologické): monopoly a oligopoly sdělovacích prostředků a propaganda proti zákulisním praktikám. Reklama: otevřené otázky profesních povinností: o obsahu, prostředcích k přesvědčování, skutečnost upřednostňování některých prostředků na úkor jiných. Příjemci: proti masovosti a konzumnímu způsobu myšlení.
29. Veřejné mínění (předpokládají se pojmy uvedené v č. 16). Důležitost sociálního a morálně náboženského fenoménu a z toho vyplývající povinnosti a odpovědnosti formátorů, animátorů a nositelů „veřejného mínění“. *Opinion leaders. Public relations*. Výběr a mobilizace dovořených a smysluplných prostředků nebo prostředků pouze „účinných“.

30. Teologicko-pastorální otázka spojená se sdělovacími prostředky: informace v církvi. Skrytost nebo „město na hoře“? Historický exkurs a důvod, proč je aktuální informace samozřejmostí. Práva, povinnosti a podmínky platnosti v pokoncilním magisteriu. V církevní praxi: úřady a nositelé informací: prostředky a personál.
31. Jiné aktuální otázky spojené se sdělovacími prostředky: tzv. „veřejné mínění“ v církvi. Prostor pro názor v církvi i v teologii. Rozdíl mezi svobodným dialogem a „veřejným míněním“ v magisteriu. Důvody, osoby, podmínky a „místa“ pro první pojem. Rušivé faktory pro druhý pojem: osoby, předmět, dynamika formace, dynamika šoku. „Veřejné mínění“ a současný vliv magisteria.
32. Sdělovací prostředky a společenství zasvěceného života. Socio-disciplinární vývoj: od „vně světa“ k „ve světě, ale ne ze světa“. Předpoklad nebezpečí a humánně pastorační podpora. Vnější základy a osobní disciplína. Rektifikace a kompenzace.
33. Obecné pastorační přizpůsobení: didaktické. V technické masové kultuře, která pracuje s obrazy: změněný humanistický ideál, změna středu zájmu příjemce; mění se způsoby vyjadřování a komunikace i logické postupy: od dedukce k indukci. Jak však dojít k nezbytné jistotě rozumu a víry?
34. Obecné pastorační přizpůsobení: pedagogické. V krizi autority: od předložených norem k přesvědčení v rozhovoru. V prostředí, které neposkytuje ochranu: od vnější obrany k získané vnitřní obraně. V situaci postupující socializace: morálka a spiritualita přecházejí od individuální formy ke komunitní.

IV. PASTORACE JEDNOTLIVÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

35. Tisk (kromě toho, co bylo uvedeno v č. 9). „Slušný“ tisk. Žurnalisté a zasahování státu: ochrana, zaujatost, represe a interference vlastnictví: společné vedení a řízení a svoboda názoru a projevu; zásahy inzerentů. Společenská odpovědnost příjemců. „Katolický“ tisk: současné chápání pojmu a vlastní cíle. „Oficiální“ orgán hierarchie nebo veřejného mínění? Informace nebo kázání? Problémy spolupracovníků, povinnosti čtenářů. Presse-forum.

36. Film (kromě toho, co bylo uvedeno v č. 10). Morálka a pastorec skutečností spojených s filmem: pracovat v produkci, distribuci nebo předvádění? Výchovné a náboženské filmy. Katolické kino. Morálnost filmových scén: skutečné lidské úkony a zobrazované jednání; sugestivní podrobnosti a teze filmu. Morálka diváka: výběr filmu a normativní hodnota hodnocení. Kritika a kinematografická kultura. Kinoforum.
37. Rozhlas a televize (kromě toho, co bylo uvedeno v č. 11). Současná pluralitní společnost, odpovídající programy a selektivní užívání. Postoj vychovatelů. Odpovědnost příjemců. Slušní a „katoličtí“ poskytovatelé v laických přenosech: svědomí a kompetence. Církevní poradci. „Katolické“ programy: možnosti a hranice. Radio-teleforum.

Předmluva	1
ÚVOD	3
1. Lidská komunikace, Boží dar	3
2. Zjevení a komunikace	3
3. Od komunikace ke communio	4
4. Sdělovací prostředky a služebné kněžství	5
5. Současná situace	6
6. Tyto směrnice	6
7. Předmět	7
8. Kritéria redakce	8
A) OBECNÉ PRINCIPY	9
9. Tři úrovně	9
10. Vlastní obor	9
11. Komplexní formace	10
12. Nauková jistota	11
13. Nezbytná pomoc	12
B) JEDNOTLIVÉ NORMY	13
I. ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ: FORMACE UŽIVATELŮ	13
14. Cíl	13
15. Rozdělení kompetencí	13
16. Kulturní hledisko	14
17. Náboženské a morální hledisko	15
18. Vystavit se médiím	16
19. Nezbytná rovnováha	17
II. DRUHÁ ÚROVEŇ: PASTORÁLNÍ FORMACE	18
20. Tři cíle	18
21. Praktické cvičení	19
22. Didaktické a pastorační prostředky	20
23. Celý člověk	20

24. Komunikativní postoj	21
25. Zdroje a pomůcky	21
26. Kurzy a zkoušky	22
 III. TŘETÍ ÚROVEŇ: FORMACE ODBORNÍKŮ	22
27. Adresáti.....	22
28. Místa	23
 DODATEK I.....	24
FORMACE KNĚŽÍ PRO PRÁCI S HROMADNÝMI SDĚLOVACÍMI PROSTŘEDKY V MAGISTERIU (Chronologický přehled).....	24
 DODATEK II	47
TÉMATICKÝ PŘEHLED	47
Úvodní poznámka.....	47
I. LIDSKÁ KOMUNIKACE.....	48
II. PROSTŘEDKY A NÁSTROJE KOMUNIKACE A CÍRKEV	50
III. PASTORACE SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ OBECNĚ ...	51
IV. PASTORACE JEDNOTLIVÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ	53